Bosna i Hercegovina
Ministarstvo vanjske trgovine i
ekonomskih odnosa

Bosna i Herцegovina
Ministarstvo spoljne trgovine i
ekonomskih odnosa

KOMENTAR

NA ODREDBE SPORAZUMA O IZMJENI I PRISTUPANJU SREDNJE-EUROPSKOM SPORAZUMU O SLOBODNOJ TRGOVINI (CEFTA 2006)

Sarajevo, prosinac 2007. godine

SADRŽAJ

PREDGOVOR **4**

1. UVODNE NAPOMENE **5**

1.1 KRONOLOGIJA PROCESA LIBERALIZACIJE TRGOVINE U JUGOISTOČNOJ EUROPI 5

2. STRUKTURA SPORAZUMA O IZMJENI I PRISTUPANJU SREDNJE-EUROPSKOM SPORAZUMU O SLOBODNOJ TRGOVINI **8**

2.1 CILJEVI SPORAZUMA 10
2.2 CEFTA VS BILATERALNI UGOVORI 11

3. POGLAVLJE I – OPĆE OBVEZE KOJE SE ODNOSE NA TRGOVINU SVIM ROBAMA **13**

4. POGLAVLJE II – INDUSTRIJSKI PROIZVODI **14**

5. POGLAVLJE III – POLJOPRIVREDNI PROIZVODI **15**

6. POGLAVLJE IV - TEHNIČKE BARIJERE U TRGOVINI **17**

6.1 INTERPRETACIJA ODREDABA WTO SPORAZUMA O TEHNIČKIM BARIJERAMA U TRGOVINI 17
6.1.1 WTO Sporazum o tehničkim barijerama u trgovini – definicije *17*
6.1.2 Opći principi i pravila WTO Sporazuma o tehničkim barijerama u trgovini *18*
6.1.3 Pozicija Bosne i Hercegovine kada je u pitanju primjena WTO Sporazuma o tehničkim barijerama u trgovini *20*
6.2 INTERPRETACIJA ODREDABA STAVAKA 2 DO 6 ČLANKA 13 CEFTA-E 20
6.2.1 Specifičnosti odredaba članka 13 CEFTA-e *21*
6.3 NECARINSKE BARIJERE 22

7. POGLAVLJE V – OPĆE ODREDBE **23**

7.1 PRAVILA PODRIJETLA ROBE 26
7.1.1 Kumulacija podrijetla u okviru CEFTA Sporazuma *31*
7.1.1.1 CEFTA kumulacija podrijetla 31
7.1.1.2 Kumulacija podrijetla u kontekstu Procesa stabilizacije i pridruživanja 34
7.1.1.3 Pan-Euro-Mediteranska kumulacija podrijetla 35
7.1.2 Zabrana povrata ili izuzeća od carina *36*
7.2 PRAVILA ZAŠTITE 38
7.2.1 Opće zaštitne mjere *38*
7.2.1.1 Definicije 39
7.2.1.2 Opći uvjeti 40
7.2.1.3 Procedura za pokretanje prethodnog postupka 41
7.2.1.4 Uvođenje mjere 43
7.2.2 Antidampinške mjere *43*
7.2.2.1 Definicije 44
7.2.2.2 Zahtjev za propisivanje antidampinške pristojbe 45
7.2.2.3 Sadržina zahtjeva 45
7.2.2.4 Odluka o pokretanju ispitnog postupka 46
7.2.2.5 Ispitni postupak 47
7.2.2.6 Vremenski okvir ispitnog postupka 48
7.2.2.7 Privremene i konačne antidampinške pristojbe 48
7.2.2.8 Konačna antidampinška pristojba 48
7.2.2.9 Dogovor o cijenama 49

7.2.2.10 Provjera antidampinških pristojbi 49

8. POGLAVLJE VI – NOVA TRGOVINSKA PITANJA 51

8.1 USLUGE 51
8.2 INVESTICIJE 52
8.3 JAVNE NABAVE 54
8.4 ZAŠTITA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA 55

9. POGLAVLJE VII – PRAVILA FUNKCIONIRANJA 57

10. ZAJEDNIČKE IZJAVE 59

10.1 ZAJEDNIČKA IZJAVA U SVEZI PRIMJENE WTO PRAVILA I PROCEDURA 59
10.2 ZAJEDNIČKA IZJAVA O SURADNJI I POMOĆI 59
10.3 ZAJEDNIČKA IZJAVA O ČLANCIMA 20 I 21 60
10.4 ZAJEDNIČKA IZJAVA O ČLANCIMA 21, 22 I 23 62

11. ANEKS 2 OSNOVNOM SPORAZUMU 64

12. AUTORI 65

PREDGOVOR

Pregovori o nekom međunarodnom sporazumu, posebice oni kojima se uređuju trgovinska i slična pitanja, obično se odvijaju u atmosferi koja upućuje da je to najteži dio procesa. Međutim, po završetku pregovora dolazimo do zaključka da je implementacija sporazuma, ustvari, njegov najvažniji i najteži dio. Stoga se čini neophodnim da se odredbe sporazuma dodatno pojasne i to kako zbog institucija koje su izravno ili neizravno uključene u njegovu provedbu, tako i onih kojima je sam sporazum namijenjen, a to je u ovom slučaju poslovna zajednica Bosne i Hercegovine, pa čak i šira javnost.

Iako se činilo da je do sada jako puno toga učinjeno na izvještavanj i upoznavnju sa suštinom sporazuma, ispostavilo se da postoji mnogo neodgovorenih pitanja, „zabluda“ i kao rezultat toga “straha” sveukupne poslovne zajednice u BiH. Brošure, seminari, sastanci, prezentacije, konzultacije... izgleda nisu bili dovoljni.

Suočeni sa činjenicom da CEFTA Sporazum već dugo izaziva oprečne reakcije, polovične ili netočne informacije, **Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine** je, kao resorno ministarstvo, odlučilo da u setu drugih dokumenata, pripremi i ovaj Komentar koji nema ambiciju ponuditi odgovore na sva moguća pitanja i dileme, nego pružiti što je moguće točnije informacije i pojašnjenja o nekim od najvažnijih pitanja koja Sporazum uređuje.

Ovom prilikom posebice naglašavamo da se Sporazum mora čitati i razumijevati integralno, uzimajući u obzir sve odredbe različitih dijelova, koji su međusobno povezani i/ili uvjetovani. Pri tome, često je neophodno konzultiranje odredaba odgovarajućih WTO sporazuma, EU i domaćeg zakonodavstva.

Zato je ovaj dokument napravljen tako da prati strukturu samog Sporazuma. Istovremeno, nastojali smo pripremiti komentare i obrazloženja na jednostavan i razumljiv način, te ponuditi druge prateće dokumente koji mogu biti korisni u cjelovitom i adekvatnom razumijevanju.

1. Uvodne napomene

Nakon skoro petogodišnjeg iskustva u liberalizaciji trgovine na području jugoistočne Europe, stečenog kroz implementaciju bilateralnih ugovora o slobodnoj trgovini, zemlje regiona su krajem 2006. godine odlučile unaprijediti svoju ekonomsku, a posebice trgovinsku suradnju, te zaključiti jedinstveni sporazum o slobodnoj trgovini, poznat kao CEFTA 2006.

Kao prednosti ili koristi koje, pored ostalog, donosi Sporazum, navodi se slijedeće:

- Uspješna regionalna, a u okviru toga posebice ekonomska, odnosno trgovinska, suradnja je važan preduvjet za približavanje zemalja Zapadnog Balkana Europskoj uniji,
- Novim Sporazumom će biti lakše administriranje ugovora, odnosno pojednostavljenje ugovornih odnosa,
- Sporazumom se uvode nove oblasti, od kojih je za Bosnu i Hercegovinu posebice značajno ujednačavanje uvjeta investiranja u regionu, jer smo mi zemlja neto primatelj investicija,
- Dijagonalna kumulacija podrijetla roba će se primjenjivati među svim članicama CEFTA-e, i
- Poboljšanje mehanizama za rješavanje sporova (uvodi se sustav unutarnje arbitraže), lakšeg uklanjanja tehničkih barijera u trgovini i slično.

1.1 Kronologija procesa liberalizacije trgovine u jugoistočnoj Europi

Ideja o liberalizaciji trgovine u regionu jugoistočne Europe je nastala osnutkom Pakta stabilnosti za jugoistočnu Europu (Sarajevo 30.7.1999.) kada je, među glavne ciljeve Pakta uvršteno i *„povećanje regionalne integracije i suradnje“*, što je u okviru Radnoga stola II (ekonomska pitanja) definirano kao *„promoviranje područja slobodne trgovine, odnosno liberalizacija trgovine“*.

Već u siječnju 2000. godine, na inicijativu Makedonije, formirana je Radna skupina za trgovinu.

Ministri zemalja jugoistočne Europe (Albanije, Bosne i Hercegovine, Bugarske, Rumunjske, Hrvatske, Makedonije, Jugoslavije - Srbije i Crne Gore i Moldove) su polovinom siječnja 2001. godine, na sastanku u Ženevi, dogovorili da se pristupi pripremama i potpisivanju Memoranduma o razumijevanju, kojim će se regulirati pitanja liberalizacije trgovine i olakšavanja trgovine među zemljama Regiona. Memorandum je potpisan 27. lipnja 2001. godine u Briselu.

Potpisnice Memoranduma su se obvezale da će do kraja 2002. godine zaključiti bilateralne ugovore o slobodnoj trgovini, kojima će se za najmanje 90 posto roba omogućiti slobodan protok bez ikakvih carinskih ograničenja. Na temelju Memoranduma su u Regionu zaključena 32 bilateralna ugovora o slobodnoj trgovini.

U okviru aktivnosti Pakta stabilnosti, ministri zemalja zapadnog Balkana su na sastanku održanom u Rimu (13. studenog 2003. godine) usvojili Ministarsku izjavu kojom su tražili od Radne skupine Pakta stabilnosti za liberalizaciju trgovine *„da preporuči na koji način je najbolje harmonizirati bilateralne ugovore o slobodnoj trgovini, kako bi se poboljšala transparentnost mreže bilateralnih ugovora o slobodnoj trgovini i njezina učinkovita administracija“*.

U cilju povećanja transparentnosti, poštivanja pravila međunarodnog trgovinskog sustava, posebice Svjetske trgovinske organizacije (WTO), produbljivanja uspostavljenih trgovinskih odnosa između zemalja regiona, privlačenja direktnih stranih ulaganja, te na taj način stvaranja uvjeta za povećanje zaposlenosti, ekonomskog prosperiteta i političke stabilnosti, ministri zemalja Regiona su u Sofiji, 10. lipnja 2005. godine usvojili Zajedničku izjavu kojom su se zemlje jugoistočne Europe obvezale započeti sa pripremnim radnjama na izradi jedinstvenog ugovora o slobodnoj trgovini.

Radnoj skupini Pakta stabilnosti za jugoistočnu Europu za liberalizaciju i olakšavanje trgovine dan je mandat da osmisli kako zamijeniti postojeću mrežu bilateralnih ugovora sa jednim ugovorom o slobodnoj trgovini za cijeli region zapadnog Balkana, po uzoru na CEFTA-u.

Na temelju toga, u okviru ove Radne skupine vođeni su načelni razgovori o Temeljnim principima i smjernicama zamjene bilateralnih ugovora jedinstvenim ugovorom, kao i pripremi ilustrativnog nacrta teksta budućeg jedinstvenog ugovora o slobodnoj trgovini.

Po okončanju ovog procesa, u Bukureštu su, 6. travnja 2006. godine, premijeri zemalja JIE usvojili Zajedničku izjavu kojom su, između ostalog, dali nalog nadležnim ministrima da zaključe sporazum, istovremeno osiguravajući pristupanje CEFTA-i za zemlje koje nisu članice i izmjenu postojećeg sporazuma uz suglasnost svih Strana.

Cijeli proces je snažno podržalo Europsko povjerenstvo. Europska perspektiva zemalja Zapadnog Balkana je potvrđena i u Izjavi iz Soluna u lipnju 2003. godine. Ovo posebice u svjetlu činjenice da je Europska unija potvrdila namjeru da postupno uspostavi zonu dijagonalne kumulacije podrijetla između EU i zemalja Zapadnog Balkana.

Europsko povjerenstvo je, također, svojim dokumentom od 27.1.2006. godine, pod nazivom *„Zapadni Balkan na putu ka Europskoj uniji, jačanje stabilnosti i poticanje napretka“*, podržalo što brže zaključenje regionalnog Sporazuma o slobodnoj trgovini, te s tim u svezi osiguralo savjetodavnu i tehničku pomoć.

Sporazum je potpisan 19.12.2006. godine u Bukureštu, a za Bosnu i Hercegovinu je stupio na snagu **22. studenog 2007.** godine („Službeni glasnik BiH“, br. 9/07).

2. Struktura Sporazuma o izmjeni i pristupanju Srednje-europskom sporazumu o slobodnoj trgovini

CEFTA Sporazum je, u poređenju sa bilateralnim ugovorima, daleko složeniji i sveobuhvatniji. Osim što je u pitanju plurilateralni sporazum, on uvodi i neka nova pitanja koja ranije nisu bila obuhvaćena ili značajno unaprjeđuje odredbe za koje se u bilateralnim ugovorima pokazalo da su nedovoljno precizne ili učinkovite u primjeni.

Kompleksnost Sporazuma se ogleda ne samo u njegovom sadržaju, nego i samoj strukturi. Obzirom da se "stara" CEFTA pokazala kao dobra priprema za EU članstvo njezinih Potpisnica, odlučeno je da forma novog sporazuma bude u izmjeni starog sporazuma i istovremenom pristupanju novih Članica.

Otud i naziv sporazuma **"Sporazum o izmjeni i pristupanju Srednje-europskom sporazumu o slobodnoj trgovini"**, popularno CEFTA 2006.

Osnovni Sporazum se sastoji od svega četiri članka i odnosi se na dogovor ugovornih Stranaka da, prihvatajući **Aneks 1 Sporazumu o izmjeni i pristupanju Srednje-europskom sporazumu o slobodnoj trgovini**, istovremeno pristupaju i mijenjaju Srednje-europski Sporazum o slobodnoj trgovini.

Potpisnice sporazuma su: Republika Albanija, Bosna i Hercegovina, Republika Bugarska, Republika Hrvatska, Republika Makedonija, Republika Moldova, Republika Crna Gora, Rumunjska, Republika Srbija i Misija privremene uprave Ujedinjenih naroda na Kosovu, u ime Kosova, u skladu sa Rezolucijom 1244 Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda.

Iako su potpisale Sporazum, ulaskom u Europsku uniju 1. siječnja 2007. godine Rumunjska i Bugarska su prestale biti Članicama CEFTA-e.

Graf 1 – Struktura Sporazuma o izmjeni i pristupanju Srednje-europskom sporazumu o slobodnoj trgovini

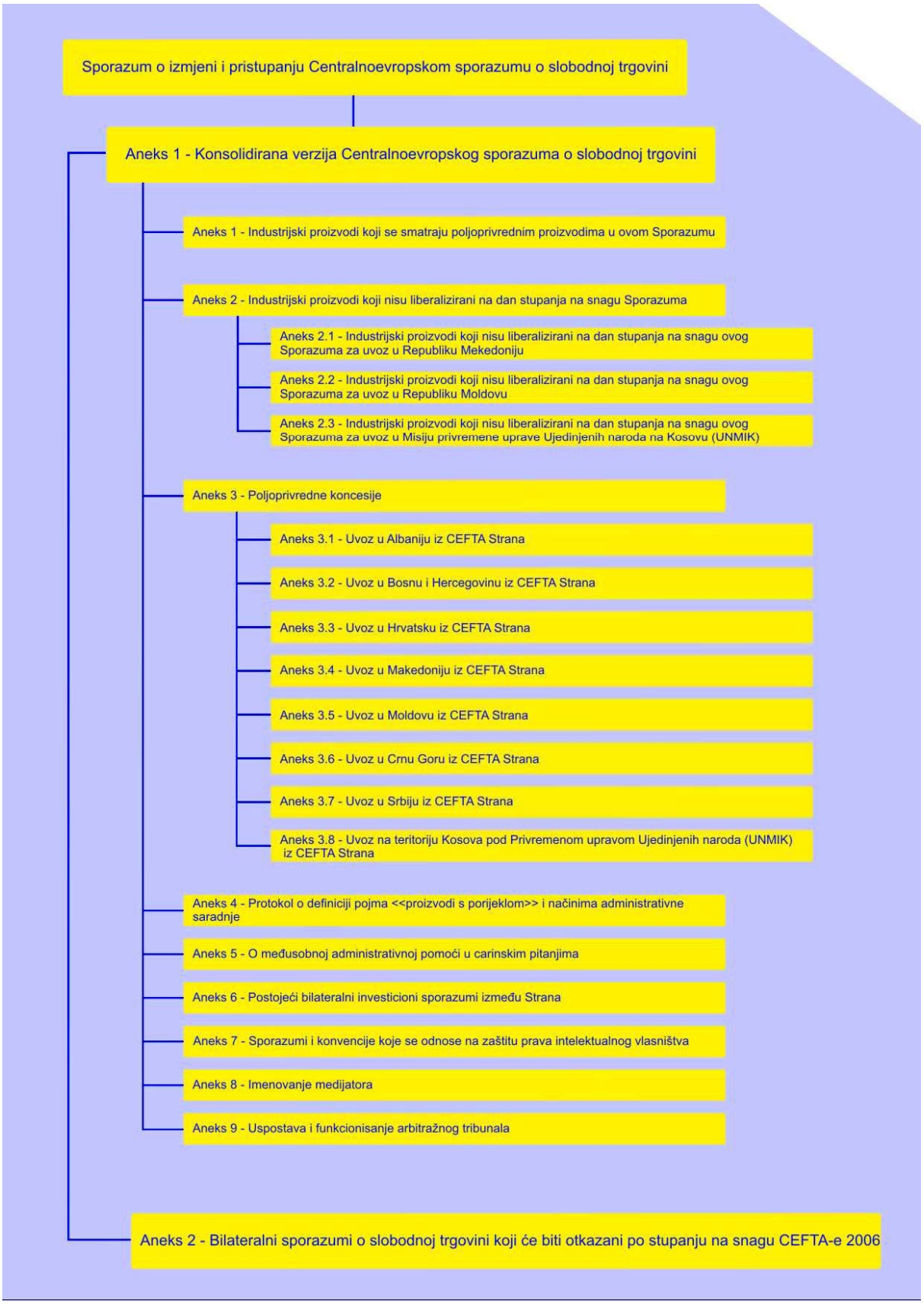
Sporazum o izmjeni i pristupanju Centralnoevropskom sporazumu o slobodnoj trgovini
Aneks 1 - Konsolidirana verzija Centralnoevropskog sporazuma o slobodnoj trgovini
Aneks 1 - Industrijski proizvodi koji se smatraju poljoprivrednim proizvodima u ovom Sporazumu
Aneks 2 - Industrijski proizvodi koji nisu liberalizirani na dan stupanja na snagu Sporazuma
Aneks 2.1 - Industrijski proizvodi koji nisu liberalizirani na dan stupanja na snagu ovog Sporazuma za uvoz u Republiku Mekedoniju
Aneks 2.2 - Industrijski proizvodi koji nisu liberalizirani na dan stupanja na snagu ovog Sporazuma za uvoz u Republiku Moldovu
Aneks 2.3 - Industrijski proizvodi koji nisu liberalizirani na dan stupanja na snagu ovog Sporazuma za uvoz u Misiju privremene uprave Ujedinjenih naroda na Kosovu (UNMIK)
Aneks 3 - Poljoprivredne koncesije
Aneks 3.1 - Uvoz u Albaniju iz CEFTA Strana
Aneks 3.2 - Uvoz u Bosnu i Hercegovinu iz CEFTA Strana
Aneks 3.3 - Uvoz u Hrvatsku iz CEFTA Strana
Aneks 3.4 - Uvoz u Makedoniju iz CEFTA Strana
Aneks 3.5 - Uvoz u Moldovu iz CEFTA Strana
Aneks 3.6 - Uvoz u Crnu Goru iz CEFTA Strana
Aneks 3.7 - Uvoz u Srbiju iz CEFTA Strana
Aneks 3.8 - Uvoz na teritoriju Kosova pod Privremenom upravom Ujedinjenih naroda (UNMIK) iz CEFTA Strana
Aneks 4 - Protokol o definiciji pojma <<proizvodi s porijeklom>> i načinima administrativne saradnje
Aneks 5 - O međusobnoj administrativnoj pomoći u carinskim pitanjima
Aneks 6 - Postojeći bilateralni investicioni sporazumi između Strana
Aneks 7 - Sporazumi i konvencije koje se odnose na zaštitu prava intelektualnog vlasništva
Aneks 8 - Imenovanje medijatora
Aneks 9 - Uspostava i funkcionisanje arbitražnog tribunala
Aneks 2 - Bilateralni sporazumi o slobodnoj trgovini koji će biti otkazani po stupanju na snagu CEFTA-e 2006

Aneks 1 SPORAZUMU O IZMJENI I PRISTUPANJU SREDNJE-EUROPSKOM SPORAZUMU O SLOBODNOJ TRGOVINI – Konsolidirana verzija Srednje-europskog sporazuma o slobodnoj trgovini (CEFTA 2006), zapravo predstavlja glavni tekst Sporazuma. On je strukturiran u sedam Poglavlja, i to:

→ Poglavlje I – Opće obveze koje se odnose na trgovinu svim robama
→ Poglavlje II – Industrijski proizvodi
→ Pogljavlje III – Poljoprivredni proizvodi
→ Poglavlje IV – Tehničke barijere trgovini
→ Poglavlje V – Opće odredbe
→ Poglavlje VI – Nova trgovinska pitanja
→ Poglavlje VII – Pravila funkcioniranja

U nastavku dokumenta su obrađena sva poglavlja pojedinačno, sa kratkim obrazloženjem i/ili komentarom najinteresantnijih odredaba.

2.1 Ciljevi Sporazuma

U stavku 2, članka 1 Konsolidirane verzije CEFTA Sporazuma (Aneks 1), pobrojani su ciljevi Sporazuma, i to:

- *Konsolidirati u jedan sporazum postojeću razinu liberalizacije trgovine postignutu kroz mrežu bilateralnih ugovora o slobodnoj trgovini već zaključenih između Stranaka;*
- *Poboljšati/stvoriti uvjete za poticanje investicija, uključujući strana izravna ulaganja;*
- *Širiti trgovinu robama i uslugama te unaprijediti investicije kroz pravična, jasna, stabilna i predvidiva pravila;*
- *Ukinuti barijere i poremećaje u trgovini, te olakšati kretanje roba u tranzitu i preko-granično kretanje roba i usluga između teritorija Stranaka;*
- *Osigurati pravične uvjete konkurencije koja utječe na trgovinu i investicije, te postupno otvoriti tržišta javnih nabava na teritorijima Stranaka;*
- *Osigurati odgovarajuću zaštitu prava intelektualnog vlasništva sukladno međunarodnim standardima;*
- *Pružiti učinkovite procedure za provedbu i primjenu ovog Sporazuma, za njegovo zajedničko upravljanje, te za rješavanje sporova;*
- *Poboljšati trgovinske odnose sa tržištima trećih zemalja kroz odgovarajuću suradnju između Stranaka u ovom Sporazumu.*

2.2 CEFTA vs bilateralni ugovori

Stupanjem na snagu novog Sporazuma, prestali su važiti bilateralni ugovori o slobodnoj trgovini. Radi boljeg razumjevanja koja i kakva poboljšanja donosi CEFTA, u slijedećem tabelarnom pregledu navedeno je poređenje najvažnijih odredaba u CEFTA-i 2006 u odnosu na odredbe bilateralnih ugovora o slobodnoj trgovini, uz kratki komentar o značenju i/ili važnosti pojedinih odredaba.

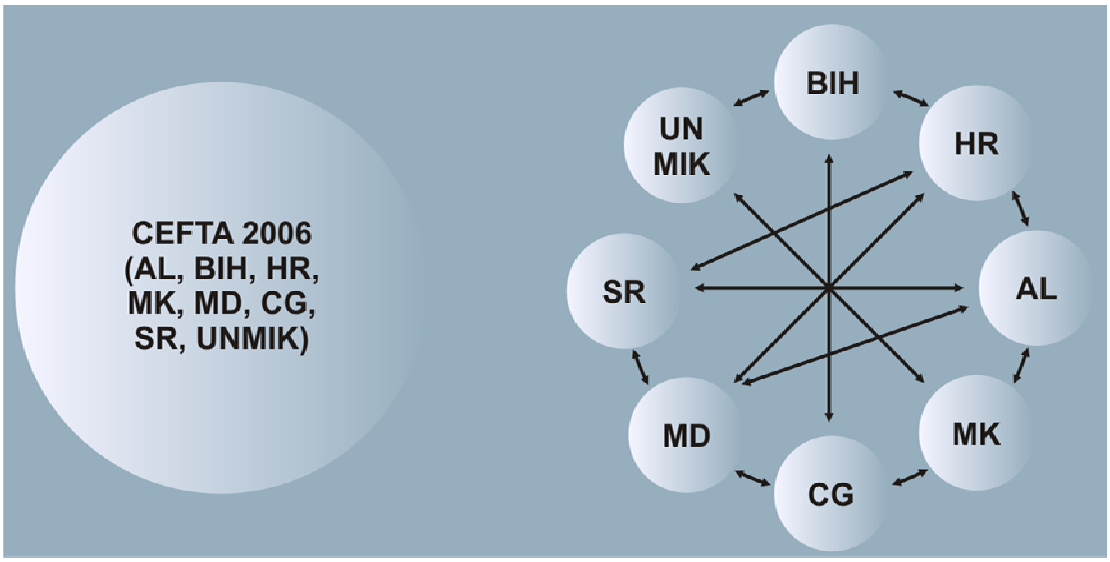

CEFTA 2006	Bilateralni sporazumi
• **1 sporazum** (Jedan sporazum regulira uvjete trgovine u regionu od preko 30 miliona potrošača)	• **32 bilateralna sporazuma** (32 sporazuma svaki na svoj način uređuju uvjete trgovine u regionu)
• **Liberalizacija svih industrijskih proizvoda** (Prenesene su carinske koncesije iz bilateralnih sporazuma. Svi industrijski proizvodi su liberalizirani)	• **Liberalizacija svih industrijskih proizvoda** (Ugovorena liberalizacija svih industrijskih proizvoda)
• **Dodatna liberalizacija poljoprivrednih proizvoda** (Prenesene carinske koncesije iz bilateralnih sporazuma i dogovoren početak pregovora o daljoj liberalizaciji. Osobito značajno za BiH da druge Stranke također liberaliziraju trgovinu ovih proizvoda)	• **Djelimična (potpuna) liberalizacija poljoprivrednih proizvoda** (Zavisno od sporazuma do sporazuma u regionu je bilateralno ugovorena djelomična ili potpuna liberalizacija trgovine poljoprivrednim proizvodima)
• **Nema količinskih ograničenja**	• **Nema količinskih ograničenja**
• **Nema izvoznih subvencija** (Osobito važna odredba za BiH, jer je u prošlosti, primjenom bilateralnih sporazuma u nekoliko navrata bila izložena subvencioniranom izvozu iz susjednih zemalja)	• **Nema eksplicitne zabrane korištenja izvoznih subvencija** (Jasno nepostojanje zabrane je dovodilo do situacija različitog tumačenja, pa time i primjene izvoznih subvencija za koje se smatra da imaju najveći remetilački utjecaj na trgovinu)

CEFTA 2006	Bilateralni sporazumi
• **Nema fiskalne diskriminacije** (Odredbe su dopunjene eksplicitnom obvezom ne samo nediskriminacije već i ukidanjem svih postojećih oblika diskriminacije)	• **Nema fiskalne diskriminacije** (Ne postojanje eksplicitne obveze ukidanja postojećih oblika diskriminacije dovodilo je do različitog tumačenja i njihove primjene dugi niz godina, te stalnog sporenja u tom smislu)
• **Tehničke barijere trgovini** (Odredbe od osobite važnosti za BiH. Posebno poboljšan mehanizam rješavanja svih pitanja vezanih za tehničke propise i barijere. Sustav donošenja propisa i blagovorenog međusobnog izvješćivanja)	• **Tehničke barijere trgovini** (Odredbe koje su se u praksi pokazale nedovoljnim za rješavanje pitanja tehničkih barijera, koje su u situaciji liberalizirane trgovine vremenom postale glavna barijera za plasman BiH proizvoda na tržišta Potpisnica)
• **Mehanizmi zaštite (opće i posebne zaštitne mjere, anti-damping, kompezatorne i druge mjere)** (Značajno poboljšani mehanizmi za uvođenje različitih zaštitnih mjera i reagiranja na uvedene mjere)	• **Mehanizmi zaštite (opće i posebne zaštitne mjere, anti-damping, komepezatorne i druge mjere)** (Nedovoljno precizno definirani mehanizmi primjene mjera i reagiranja na mjere)
• **Nova trgovinska pitanja** (Uvedene odredbe o investicijama, uslugama, javnim nabavama i pravima intelektualnog vlasništva. Osobito važne odredbe za stvaranje atraktivnog poslovnog okružja kako za strane tako i domaće ulagače)	• **Nema odredaba o novim trgovinskim pitanjima**
• **Mehanizmi za rješavanje sporova (konzultacije, medijacija, arbitraža)** (Uvedeni novi mehanizmi za rješavanje sporova i dodatno precizirane procedure. Ovo bi trebalo omogućiti brže, konačno rješavanje sporova, te uvesti dodatnu “disciplinu” Potpisnica u poštivanju uvjeta trgovine koji su ugovoreni)	• **Mehanizmi za rješavanje sporova (konzultacije unutar zajedničkog odbora)** (Mehanizam koji se pokazao izuzetno neučinkovit, pa su sporovi trajali po nekoliko godina, uzrokujući štetu, bez adekvatnog mehanizma za popravljanje stanja)

3. POGLAVLJE I – Opće obveze koje se odnose na trgovinu svim robama

Ovo Poglavlje obuhvata članke 2 do 6 Sporazuma i, kao što sam naslov kaže utvrđuje opće obveze, koje se odnose na trgovinu svim robama (industrijskim i poljoprivrednim). Konkretnije, utvrđuju se: način klasificiranja roba u trgovini, polazne carine, način zaokruživanja kod snižavanja, zabranu uvoznih i izvoznih količinskih ograničenja i mjera jednakog učinka, kao i ukidanje svih postojećih na dan stupanja na snagu Sporazuma, zabranu uvođenja i ukidanje postojećih izvoznih carina, klauzulu mirovanja i ukidanje carinskih pristojbi koje nisu sukladne članku VIII **GATT**-a 1994.

Komentar: Pojedine odredbe ovog Poglavlja čitatelje nekada dovode u zabunu, pa je potrebito dati određena pojašnjenja.

→ **Polazne carine:** pitanje polaznih carina se moralo definirati iz najmanje dva razloga. Prvo, CEFTA sporazum je otvoren za pristupanje drugih zainteresiranih strana, pa je morala biti sadržana odredba kojom se uređuje koja je to polazna razina carina za buduće, pregovorima ugovorene, carinske koncesije. Drugo, u CEFTA Sporazum su prenesene carinske koncesije koje je svaka od Potpisica imala u bilateralnim ugovorima. U slučaju Bosne i Hercegovine, već je izvršena liberalizacija skoro svih proizvoda sa svim Potpisnicama, pa se stav o polaznim carinama na nju praktično i ne odnosi. Međutim, imajući u vidu obvezu Potpisnica da stupe u pregovore o daljoj liberalizaciji poljoprivrednih proizvoda (onih koje to bilateralno nisu učinile), potrebno je znati koja je polazna razina snižavanja.

→ **Carinske pristojbe koje nisu sukladne članku VIII GATT-a 1994** - Članak VIII, stavak 1.(a) **GATT**-a 1994 (Davanja i formalnosti u svezi sa uvozom i izvozom) glasi: *„Sva davanja i pristojbe bilo koje vrste (osim uvoznih i izvoznih carina i poreza predviđenih u okviru Članka III) koje nameću ugovorne stranke na ili u svezi sa uvozom ili izvozom bit će ograničene na iznose približne troškovima pruženih usluga i neće predstavljati neizravnu zaštitu domaćih proizvoda ili oporezivanje uvoza ili izvoza u fiskalne svrhe“*. Dakle, zemlja ima pravo naplate pristojbe na uvoz, ali ta pristojba mora odražavati stvarnu vrijednost pružene usluge, te ne smije predstavljati neizravnu zaštitu domaće proizvodnje ili oporezivanje uvoza ili izvoza u fiskalne svrhe.

4. POGLAVLJE II – Industrijski proizvodi

Ovo Poglavlje je možda jedno od najkraćih i sadrži samo dva članka. Prvi utvrđuje obuhvat industrijskih proizvoda i istovremeno ih definira. To su proizvodi koji su klasificirani untar poglavlja Harmoniziranog sustava naziva i šifarskih oznaka roba (u daljem tekstu: HS) 25 do 97, uz izuzetak proizvoda koji se, prema **WTO Sporazumu o poljoprivredi**, smatraju poljoprivrednim proizvodima. Ovi proizvodi su navedeni u **Aneksu 1** Konsolidirane verzije CEFTA Sporazuma.

Drugi članak uređuje ukidanje uvoznih carina, pristojbi jednakog učinka carinama i uvoznih pristojbi fiskalne naravi, kao i dinamiku ukidanja. Također se navodi da će proizvodi iz **Aneksa 2** biti u potpunosti liberalizirani do 31. prosinca 2008. godine.

Komentar: Pominjanje datuma u članku 8 (31. prosinac 2008. godine) može čitatelja dovesti na pomisao da su neke zemlje u pregovorima ponovno pregovarale liberalizaciju industrijskih proizvoda, te da im je na taj način napravljen ustupak. Međutim, u pitanju je sljedeće. Kako su u novi Sporazum prenošene carinske koncesije dogovorene bilateralno, to se ustanovilo da par njih (misli se na Potpisnice), zbog kasnog zaključenja sporazuma, još uvijek ima određeni ugovoreni prijelazni period za liberalizaciju ograničenog broja industrijskih proizvoda. U cilju transparentnosti ali i izbjegavanja svake sumnje da svi industrijski proizvodi moraju biti liberalizirani, ti proizvodi su uneseni u **Aneks 2**, a **31. prosinac 2008. godine** je trenutak isteka ugovorenog prijelaznog perioda.

5. POGLAVLJE III – Poljoprivredni proizvodi

Poglavlje „Poljoprivredi proizvodi“, dodatno detaljno uređuje uvjete trgovine ovom grupom proizvoda. Dakle, na njih se također primjenjuju opće odredbe iz Poglavlja I.

Obuhvata članke 9 do 12, i to: obuhvat, uvozne carine, koncesije i poljoprivredne politike, te sanitarne i fitosanitarne mjere.

Komentar:

→ **Obujam** – Kao i kod industrijskih proizvoda, ovaj članak utvrđuje obuhvat poljoprivrednih proizvoda i istovremeno ih definira. Pored standardne klasifikacije po kojoj se poljoprivrednim prozvodima smatraju proizvodi koji su klasificirani untar HS poglavlja 1 do 24, u poljoprivredne proizvode se ubrajaju i neki industrijski proizvodi koji se prema **WTO Sporazumu o poljoprivredi** smatraju poljoprivrednim proizvodima. Ovi proizvodi su navedeni u **Aneksu 1** Konsolidirane verzije CEFTA Sporazuma.

→ **Uvozne carine** – S obzirom na specifičnost poljoprivrednih proizvoda, ovim člankom se uređuje snižavanje ili ukidanje uvoznih carina, pristojbi jednakog učinka i uvoznih pristojbi fiskalne naravi na proizvode navedene u **Aneksu 3**. Ovaj Aneks predstavlja konsolidirani pregled svih bilateralno ugovorenih carinskih koncesija za poljoprivredne proizvode. Imajući u vidu činjenicu da, za razliku od industrijskih proizvoda, poljoprivredni proizvodi nisu bili u potpunosti liberalizirani među Strankama u bilateralnim ugovorima, to se u ovom članku dalje utvrđuje da će Stranke (koje to do sada nisu učinile) razmotriti mogućnosti dalje liberalizacije poljoprivrednih proizvoda ne kasnije od 1. svibnja 2009. godine. **Napomena:** U tom smijeru su već pokrenute inicijative unutar Zajedničkog odbora CEFTA-e.

→ **Koncesije i poljoprivredne politike** – Ovaj članak utvrđuje da Stranke neće biti ograničene u provedbi svojih poljoprivrednih politika, ali bez štete za koncesije koje se dane u članku 10 (uvozne carine). Također se eksplicitno utvrđuje da će se Stranke suzdržati od korištenja izvoznih subvencija, te ukinuti bilo koje postojeće takve subvencije u međusobnoj trgovini. U svjetlu činjenice da je baš BiH bila izložena primjeni ovakvih subvencija od drugih Stranaka, ova odredba ima poseban značaj.

→ **Sanitarne i fitosanitarne mjere** – Ovim člankom se uređuje oblast primjene sanitarnih i fitosanitarnih mjera i propisa. Cilj je primjena propisa, mjera i postupaka koji su temeljeni na međunarodnim standardima, odnosno, tamo gdje ne postoji relevantan međunarodni standard, mjere moraju biti temeljene na naučnom pristupu isključivo u cilju zaštite zdravlja ljudi, životinja i biljaka, te zdravstvene ispravnosti proizvoda životinjskog i biljnog podrijetla. Mjere ne smiju biti diskriminatorne niti korištene u cilju neopravdanog ograničavanja i/ili sprječavanja ulaska proizvoda na sopstveno tržište.

Provedbom bilateralnih ugovora o slobodnoj trgovini, otvorena su mnoga kontroverzna pitanja glede primjene sanitarnih i fitosanitranih mjera, a osobito u svezi sa

očekivanjem poslovne zajednice u BiH koja se bavi proizvodnjom i preradom poljoprivrednih proizvoda. Opći je zaključak da je u vrijeme stupanja na snagu ovih bilateralnih ugovora, Bosna i Hercegovina imala ozbiljne institucionalne deficijencije, što je rezultiralo da su poljoprivredni proizvođači iz ugovornih stranaka izvozili bez većih smetnji svoje proizvode u BiH, a s druge strane izvoz BiH poljoprivrednih proizvoda je bio limitiran ili u potpunosti onemogućen. U vrijeme stupanja na snagu CEFTA sporazuma situacija za BiH poljoprivredne proizvođače je dosta povoljnija jer su u BiH u potpunosti uspostavljene nadležne institucije u ovoj oblasti, i to: Ured za veterinarstvo BiH, Uprava BiH za zaštitu zdravlja bilja i Agencija za sigurnost hrane.

Mehanizmi **WTO Sporazuma o primjeni sanitarnih i fitosanitarnih mjera (SPS)**, koji se provode kroz nadležne institucije, omogućuju transparentan pristup i veoma su jasni glede osiguranja istih standarda u trgovini poljoprivrednim proizvodima. Međutim, dalje jačanje kapaciteta nadležnih institucija u BiH bit će neophodno da bi se osigurao potpuno ravnopravan status BiH poljoprivrednih proizvođača na regionalnom tržištu.

Ovdje prije svega treba voditi računa da je odredbama SPS sporazuma dozvoljena primjena veće razine sanitarne i fitosanitarne zaštite od relevantnih međunarodnih standarda ako je provedena analiza rizika. Ovakva primjena SPS sporazuma je naročito bitna ako uvažavamo činjenicu da su zemlje potpisnice CEFTA sporazuma u različitim fazama primjene EU sanitarnih i fitosanitarnih standarda, što nas često dovodi u poziciju da EU standard, koji se pojavljuje kao restriktivniji glede međunarodne trgovine, predstavlja opravdanu sanitarnu barijeru za izvoz BiH proizvoda.

U tom smislu, nadležne institucije u BiH će morati naći optimalna rješenja za učinkovitu implementaciju EU propisa iz sanitarne i fitosanitarne oblasti koji neće biti depresivni za domaću proizvodnju, a istovremeno istrajati na pregovorima sa CEFTA partnerima u međusobnom prepoznavanju nacionalnih standarda.

6. POGLAVLJE IV - Tehničke barijere u trgovini

S obzirom da CEFTA ne propisuje posebna pravila kada su u pitanju tehničke barijere u trgovini, nego u članku 13, stavak 1 upućuje na primjenu odredaba **„WTO Sporazuma o tehničkim barijerama u trgovini“** (osim ukoliko nije drugačije uređeno pomenutim člankom CEFTA-e), u daljem tekstu slijedi kratko tumačenje odredaba ovog međunarodnog multilateralnog sporazuma.

Potom slijedi interpretacija odredaba stavaka 2 do 6 članka 13 CEFTA-e koji nameću određene obveze Članicama CEFTA-e i reguliraju određena pitanja suradnje i koordinacije u pripremi, donošenju i primjeni nacionalnih tehničkih propisa, standarda i procedura ocjene podudarnosti.

6.1 Interpretacija odredaba WTO Sporazuma o tehničkim barijerama u trgovini

6.1.1 WTO Sporazum o tehničkim barijerama u trgovini – definicije

U Aneksu 1 WTO Sporazuma o tehničkim barijerama u trgovini dane su slijedeće definicije temeljnih pojmova koji se koriste:

- Tehnički propis - *„Dokument u kojem se navode karakteristike proizvoda ili procesa i proizvodnih metoda u svezi njih, uključujući odgovarajuće administrativne odredbe, koje se obvezno moraju poštivati. On također može sadržavati ili se isključivo baviti terminologijom, simbolima, zahtjevima u svezi pakiranja, označavanja i obilježavanja, koji se odnose na proizvod, proces ili metodu proizvodnje“*.

- Standard - *„Dokument odobren od strane priznatog tijela, koji sadrži uobičajenu i čestu uporabu, pravila, smjernice ili karakteristike za proizvode ili odgovarajuće procese i proizvodne metode, a čije poštivanje nije obvezno. On također može sadržavati ili se isključivo baviti terminologijom, simbolima, zahtjevima u svezi pakiranja, označavanja i obilježavanja koji se odnose na proizvod, proces ili metod proizvodnje.“*

Dakle, oba pomenuta termina uključuju:

- Karakteristike proizvoda, uključujući one koji se odnose na kvalitetu;
- Proces i metode proizvodnje koji imaju utjecaj na karakteristike proizvoda,
- Terminologiju i simbole;
- Zahtjeve u svezi pakiranja, označavanja i obilježavanja koji se odnose na proizvod.

Razlika između ovih termina je u pogledu njihove obveznosti primjene. Primjena tehničkih propisa je obvezujuća, dok su standardi u pravilu dobrovoljni.

- Procedure procjene podudarnosti - Sporazum definira proceduru ocjene podudarnosti kao *„Bilo koju proceduru kojom se, izravno ili neizravno, određuje da li su ispunjeni relevantni zahtjevi tehničkih propisa ili standarda“*.

Procedura ocjene podudarnosti u praksi može imati slijedeće oblike:

- **Testiranje proizvoda** (tehnička operacija koja se sastoji u utvrđivanju jedne ili više karakteristika proizvoda);
- **Certifikacija proizvoda poslije kontrole** (postupak kojim treća strana daje pismeno potvrdu da proizvod ispunjava tražene zahtjeve);
- **Ocjena sustava upravljanja kvalitetom** (postupak kojim treća strana daje pismeno potvrdu da proizvođač primjenjuje održiv i učinkovit sustav koji omogućuje proizvodnju konzistentne kvalitete sa minimalnim ili bez odstupanja; i
- **Postupak akreditacije.**

6.1.2 Opći principi i pravila WTO Sporazuma o tehničkim barijerama u trgovini

WTO Sporazum o tehničkim barijerama u trgovini predstavlja jedan od tzv. „okvirnih WTO sporazuma“ koji uspostavlja temeljna pravila kojima se svaka zemlja mora rukovoditi prilikom pripremanja, usvajanja i primjene tehničkih propisa, standarda i procedura ocjene podudarnosti.

Sporazum se primjenjuje na sve proizvode (poljoprivredne i industrijske). Odredbe ovog Sporazuma se ne odnose na sanitarne i fitosanitarne mjere definirane u Aneksu A WTO Sporazuma o primjeni sanitarnih i fitosanitarnih mjera.

WTO Sporazum o tehničkim barijerama u trgovini propisuje proceduru pripremanja, usvajanja i primjene tehničkih propisa i standarda i procedura ocjene podudarnosti. Glede toga, svaka zemlja je dužna osigurati:

- da se za proizvode koji se uvoze primjenjuje tretman koji nije nepovoljniji od onog koji imaju isti ili slični proizvodi domaćeg podrijetla. Drugim riječima obvezna je primjena istih tehničkih propisa i standarda i procedura ocjene podudarnosti za domaće i uvozne proizvode (Nacionalni tretman - NT);
- da se u primjeni tehničkih propisa i standarda ne pravi diskriminacija među uvezenim proizvodima prema njihovom podrijetlu (MFN princip);
- da priprema, usvajanje i primjena tehničkih propisa i procedura ocjene podudarnosti nema za cilj stvaranje nepotrebnih barijera u međunarodnoj trgovini. U tom smislu tehnički propisi moraju biti utemeljeni na naučnim dostignućima i ne smiju biti restriktivniji nego što to nalaže potreba zaštite nacionalne sigurnosti, zdravlja i života ljudi, životinja i biljaka i zaštita životnog okoliša;

Ovaj Sporazum prepoznaje činjenicu da potreba da neki proizvod bude sukladan više različitih tehničkih propisa i standarda može imati posljedice na međunarodnu trgovinu, te da time uvjetovani visoki troškovi proizvodnje mogu obeshrabriti proizvođače da proizvode za izvoz. Stoga, ovaj Sporazum uspostavlja pravila koja imaju za cilj smanjiti rizik da se tehnički propisi i standardi usvajaju i primenjuju jednostavno u svrhu zaštite domaće industrije.

Prema odredbama WTO Sporazuma o tehničkim barijerama u trgovini, tehnički propisi i standardi ne predstavljaju nepotrebitu prepreku međunarodnoj trgovini ukoliko:

- su usvojeni u cilju ostvarenja legitimnih ciljeva;
- su temeljeni na međunarodnim standardima;

Ovaj Sporazum potiče zemlje da koriste međunarodne standarde. U tom cilju, ukoliko zemlja koristi međunarodne standarde ili sustave ocjene podudarnosti kao temelj za pripremu tehničkih propisa, smatra se da takvi propisi ne predstavljaju nepotrebitu prepreku trgovini.

Međutim, ukoliko se neki međunarodni standard smatra neučinkovitim ili neodgovarajućim za ostvarenje nekih nacionalnih ciljeva ili ukoliko isti ne postoje, zemlja je slobodna razvijati svoje vlastite standarde i tehničke propise. U tom slučaju zemlja mora osigurati da takvi standardi, propisi ili procedure ocjene podudarnosti nisu restriktivniji nego što je to potrebno za ostvarenje legitimnih ciljeva.

Legitimni ciljevi zbog kojih zemlja može usvojiti tehnički propis uključuju:

- Zahtjevi nacionalne sigurnosti;
- Sprječavanje prakse obmanjivanja;
- Zaštita života i zdravlja ljudi, životinja i biljaka ili zaštita okoliša.

U postupku procjene da li je neki tehnički propis restriktivniji nego što je to potrebito za ostvarenje legitimnih ciljeva (u slučaju da međunarodni standardi nisu odgovarajući ili ukoliko ne postoje), slijedeći elementi moraju biti razmotreni:

- Raspoloživi naučni i tehnički podaci;
- Odgovarajuća tehnologija koja se koristi u proizvodnji, ili
- Namjeravana krajnja uporaba proizvoda.

Na kraju, Sporazum ukazuje i na neke tehničke probleme do kojih može doći prilikom testiranja ili kontrole proizvoda u cilju ocjene njihove podudarnosti sa važećim tehničkim propisima u zemlji uvoza. Stoga se u Sporazumu preporuča zemljama članicama da, gdje je god to moguće, prihvataju rezultate testova ocjene podudarnosti izvršenih u zemlji izvoza. Zemlje se također potiču na zaključivanje Sporazuma o međusobnom priznavanju procedura ocjene podudarnosti.

6.1.3 Pozicija Bosne i Hercegovine kada je u pitanju primjena WTO Sporazuma o tehničkim barijerama u trgovini

Kada je u pitanju provedba WTO Sporazuma o tehničkim barijerama u trgovini, može se konstatirati da je Bosna i Hercegovina u potpunosti ispunila skoro sve obveze uključujući zakonodavni i institucionalni dio. Glede toga, u prethodnom razdoblju usvojeni su slijedeći propisi koji osiguravaju ispunjavanje zahtjeva WTO Sporazuma o tehničkim barijerama u trgovini:

1. **Zakon o standardizaciji BIH** („Službeni glasnik BiH“, br. 19/01);
2. **Zakon o akreditiranju BIH** („Službeni glasnik BiH“, br. 19/01);
3. **Zakon o mjeriteljstvu BIH** („Službeni glasnik BiH“, br. 19/01);
4. **Zakon o tehničkim zahtjevima i proceduri ocjene podudarnosti BIH** („Službeni glasnik BiH“, br. 45/04);
5. **Zakon o općoj sigurnosti proizvoda BIH** („Službeni glasnik BiH“, br. 45/04);
6. **Zakon o nadzoru nad tržištem BIH** („Službeni glasnik BiH“, br. 45/04);
7. **Uputstvo o načinu pripreme i usvajanja tehničkih propisa BIH** („Službeni glasnik BiH“, br. 35/06).

Uz ove propise Zakon o vanjskotrgovinskoj politici BiH osigurava poštivanje temeljnih WTO principa, osiguravajući primjenu Nacionalnog tretmana (NT) i principa Najpovlaštenijeg naroda (tzv. MFN principa) i u pogledu primjene tehničkih propisa i standarda i procedure ocjene podudarnosti.

U cilju implementacije ovih propisa uspostavljene su, i u potpunosti su operativne, slijedeće institucije: Institut za standardizaciju, Institut za akreditiranje, Institut za mjeriteljstvo, Agencija za nadzor nad tržištem, te Komitet za tehničke propise kao *ad hoc* tijelo koje čine predstavnici odgovarajućih državnih i entitetskih ministarstava.

6.2 Interpretacija odredaba stavaka 2 do 6 članka 13 CEFTA-e

Stavak 2 - Obvezuje Članice CEFTA-e da identificiraju i ukinu nepotrebne postojeće tehničke barijere u međusobnoj trgovini. Sukladno članku 41 (5), uspostavljen je Pod-odbor za pitanja tehničkih i svih drugih necarinskih barijera u trgovini, koji bi trebao nadgledati proces identificiranja i ukidanja nepotrebnih tehničkih barijera u trgovini.

Komentar: Zemlje regiona, Članice CEFTA-e, nalaze se u različitim fazama u procesu pridruživanja EU, a samim tim i u različitim fazama transpozicije (prijenosa) EU tehničkih direktiva u njihov pravni sustav. Također, tri Članice CEFTA-e (BiH, Srbija i Crna Gora) nisu Članicama WTO-a, te stoga postoji mogućnost da neka od njih još uvijek koristi tehničke propise koji predstavljaju barijeru trgovini.

Pored toga potrebito je, u okviru rada Pod-odbora za tehničke barijere trgovine i necarinske barijere, preispitati postojanje drugih oblika necarinskih barijera (npr. primjena sustava uvoznih dozvola, pravila podrijetla, provedba carinskog postupka i sl.)

Stavak 3 (a) - Obvezuje zemlje Članice CEFTA-e:

- da neće uvoditi nove nepotrebne tehničke barijere trgovini;
- da će surađivati, unutar Pod-odbora za tehničke barijere trgovine i necarinske barijere, na harmoniziranju svojih tehničkih propisa, standarda i obveznih procedura ocjene podudarnosti sa ciljem ukidanja tehničkih barijera u trgovini.

Stavak 3 (b) - Nameće obvezu informiranja ostalih Članica, putem Pod-odbora za tehničke barijere trgovine i necarinske barijere, o bilo kojem nacrtu teksta za novi tehnički propis (uključujući bilo koje obvezujuće procedure ocjene podudarnosti) ili standard, najmanje **devedeset dana** prije njegovog usvajanja, osim u slučaju žurnosti, kao što je navedeno u WTO Sporazumu o tehničkim barijerama u trgovini. Ukoliko Stranka predloži preuzimanje europskog ili međunarodnog tehničkog propisa ili standarda, odnosno razdoblje je **trideset dana**.

6.2.1 Specifičnosti odredaba članka 13 CEFTA-e

Stavak 3 (c) Harmoniziranje tehničkih propisa i standarda sa EU - Potiče CEFTA Članice da svoje tehničke propise, standarde i procedure ocjene podudarnosti usklade sa onima koji su u primjeni u EU.

Stavak 4 – Harmoniziranje tehničkih propisa i standarda zemalja regiona - Stranke se obvezuju stupiti u pregovore za zaključivanje plurilateralnih sporazuma o harmoniziranju njihovih tehničkih propisa i standarda, i međusobnog priznavanja procedura ocjene podudarnosti sukladno relevantnim odredbama WTO Sporazuma o tehničkim barijerama u trgovini te drugim međunarodnim sporazumima prije **31. prosinca 2010. godine**.

Stavak 5 – Rješavanje sporova u okviru Zajedničkog odbora CEFTA-e - Ukoliko Stranka smatra da je bilo koja druga Stranka usvojila ili je u procesu usvajanja mjere koja predstavlja nepotrebnu tehničku barijeru u trgovini, odnosna Stranka će izvijestiti Zajednički odbor ili posebni odbor za pitanja tehničkih barijera u trgovini, koji će odlučiti o aktivnosti koja treba biti poduzeta.

6.3 Necarinske barijere

Necarinske barijere se, u praksi, vrlo često poistovjećuju sa tehničkim barijerama trgovini. U tom smislu, naprije je potrebito napraviti distinkciju između necarinskih barijera u širem i užem smislu. Dakle, necarinskom barijerom se smatra svaka mjera ili praksa koja nema oblik carinske pristojbe. To automatski ne znači da predstavlja nepotrebnu ili neopravdanu barijeru, pa je u praksi vrlo važno uvijek naprije utvrditi stvarnu narav i opravdanost iste. Dakle, kada je riječ o tehničkim barijerama, iako one u praksi mogu predstavljati neopravdanu necarinsku barijeru, to ne znači da su automatski nedozvoljene.

Necarinske barijere bi se općenito mogle definirati kao vladine mjere (osim carinskih pristojbi) koje ograničavaju uvoz ili imaju sposobnost ograničavanja međunarodne trgovine, čak i ako to u stvarnosti uvijek ne čine. Necarinske barijere uključuju sustav nadzora nad uvozom i različite pristojbe, kao i mjere koje su u međunarodnim razmjerima prepoznate kao ograničavajuće za trgovinu, čak i kada im objektivno ne može biti pripisana namjera ili učinak ograničavanja trgovine.

S obzirom na svjetski trend smanjivanja ili ukidanja carinskih pristojbi, ove mjere su postale vidljivije prepreke trgovini, a time i fokus kako vlada, tako i poslovnih zajednica skoro svih zemalja svijeta.

Određeni broj WTO Sporazuma uređuje različita birokratska ili pravna pitanja koja mogu predstavljati prepreku trgovini. To su: uvozne dozvole, pravila o carinskom vrjednovanju robe, naknadne provjere uvoza kod inspekcije prije otpreme, određeni postupci kod primjene pravila podrijetla robe, investicione mjere, itd.

Neopravdane necarinske barijere također uključuju širok spektar praksi koje se kreću od birokratskih odugovlačenja u obradi zahtjeva za dozvole, kampanja „kupujmo domaće“ do neetičnih poslovnih praksi. Takve mjere čine neopravdane necarinske barijere a često su pravdane na temelju odgovarajuće javne politike, npr. potreba zaštite ljudskog zdravlja i sigurnosti, zaštita domaće industrije u razvoju, itd.

Neopravdane necarinske barijere uobičajeno uključuju:

- → Primjenu tehničkih propisa i standarda suprotno pravilima WTO-a;
- → Primjenu sanitarnih i fitosanitarnih mjera na diskriminatoran način ili u cilju neopravdanog ograničavanja ili sprječavanja ulaska robe na domaće tržište;
- → Provedba carinskih procedura na način da ograničavaju ili sprječavaju ulazak robe na domaće tržište (npr. zadržavanje vozila, pravila podrijetla, carinsko vrjednovanje, itd.);
- → Procedure izdavanja dozvola (složene dugotrajne procedure, diskriminacija, i sl.);
- → Kršenje članaka V (sloboda tranzita), VIII (nametanje posebnih pristojbi) i X (netransparentnost trgovinskih propisa) **GATT**-a 1994,...itd.

7. POGLAVLJE V – Opće odredbe

Ovo Poglavlje je najobujmnije u Sporazumu, kako po dužini tako i po obuhvatu. Formalno, obuhvata članke Sporazuma 14 do 25, i strukturirano je u tri dijela:

→ A. Operativna pravila
→ B. Pravila konkurencije
→ C. Grupna pravila zaštite

Dio **„A. Operativna pravila“** uređuje pitanja pravila o podrijetlu robe, fiskalnu diskriminaciju, plaćanja, opća i sigurnosna izuzeća. U nastavku dajemo kratak komentar nabrojanog:

→ **Pravila o podrijetlu i suradnja u carinskim pitanjima** – Pored toga što utvrđuje pravila za utvrđivanje podrijetla robe (**Aneks 4**), ovaj članak također uređuje i način administrativne suradnje carinskih službi koja se pokazala kao vrlo važan segment u adekvatnoj primjeni i rješavanju evenutalnih problema. Detaljna pravila carinske suradnje su utvrđena u **Aneksu 5** Konsolidirane verzije CEFTA Sporazuma.

→ **Fiskalna diskriminacija** – Iako sporazum uređuje pitanja trgovine između Stranaka, a pitanje porezne politike je stvar unutarnje naravi svake od Potpisnica, ovaj članak ima za cilj osigurati nediskriminaciju domaćih i stranih proizvoda glede unutarnjeg oporezivanja. To je, konačno, i obveza osiguranja Nacionalnog tretmana sukladno članku III **GATT**-a 1994. U praksi, ova odredba znači da proizvodi, bez obzira na podrijetlo, podliježu naplati iste razine poreza u danoj Stranci. Imajući u vidu činjenicu da je, u primjeni bilateralnih ugovora o slobodnoj trgovini dolazilo do različitog tumačenja ovih odredaba, a time i diskriminacije, to je u ovom članku CEFTA Sporazuma unesen dodatni tekst u stavku 1: *„Stranke će se suzdržati od bilo koje mjere ili prakse interne fiskalne naravi kojom se, bilo izravno ili neizravno, stvara diskriminacija između proizvoda podrijetlom iz Stranaka,* ***te će ukinuti takve mjere tamo gdje postoje od stupanja na snagu ovog Sporazuma****“*. Ubačenim tekstom se otklanja svaka potencijalna nedoumica, tj. vidi se da se obveza nediskriminacije odnosi kako na buduće situacije, tako i na ukidanje svih postojećih oblika diskriminacije.

→ **Plaćanja** – Obzirom da slobodan protok roba podrazumijeva puno više od ukidanja carinskih pristojbi, odredbe o plaćanjima imaju za cilj osiguranje da u prometu ne postoje ograničenja u smislu plaćanja ili bilo kakva druga devizna ili administrativna ograničenja za odobravanje, otplatu ili primanje kratkoročnih i srednjoročnih kredita za trgovinu robama u kojoj učestvuje rezident. Ipak, eventualne mjere koje se tiču tekućih plaćanja u svezi sa kretanjem roba bit će sukladne uvjetima iz članka VIII Sporazuma o Međunarodnom monetarnom fondu, te će se primjenjivati na nediskriminatorni način.

→ **Opća izuzeća** – Odredbe ovog članka zapravo predstavljaju izuzetak od pravila. Sadržajno odgovara članku XX **GATT**-a 1994 i, kao što same odredbe kažu, dopuštaju mogućnost odstupanja od „...zabrane ili ograničenja uvoza, izvoza ili roba u tranzitu...“

u točno određenim situacijama. Neovisno od toga, takve mjere ipak ne smiju predstavljati sredstvo samovoljnog diskriminiranja ili prikrivenog ograničenja trgovine.

→ **Sigurnosna izuzeća** – Odredbe ovog članka korespondiraju odredbama članka XXI GATT-a 1994. Kao što sam naslov kaže, i ovdje se radi o izuzeću od općeg pravila kada se radi o bitnim sigurnosnim interesima konkretne Stranke.

Dio **„B. Pravila konkurencije“**, uređuje pitanja državnih monopola i državnih trgovinskih poduzeća, pravila konkurencije u poduzetništvu i državnu potporu.

→ **Državni monopoli i državna trgovinska poduzeća** – članak 19 se odnosi na sve državne monopole komercijalne naravi ili državna trgovinska poduzeća, odnosno njihovo prilagođavanje i usklađivanje sa pravilima WTO-a, koja podrazumijevaju da se svaka ugovorna Stranka obvezuje da će, ako osnuje ili zadržava neko državno poduzeće, bez obzira gdje je ono locirano, ili ako bilo kojem poduzeću, formalno ili u stvarnosti, daje ekskluzivne ili specifične privilegije, takvo poduzeće kod svojih kupovina ili prodaja, koje uključuju uvoz ili izvoz, djelovati na način konzistentan općim principima o nediskriminatornom tretmanu.

Izneseno podrazumjeva (prema WTO pravilima) da se od takvih poduzeća traži da obavljaju bilo koju takvu kupovinu ili prodaju suglasno komercijalnim rezonima, uključujući cijenu, kvalitetu, raspoloživost, mogućnost plasmana, transport i ostale uvjete kupovine ili prodaje, te da, sukladno uobičajenoj komercijalnoj praksi, daju adekvatnu mogućnost poduzećima drugih ugovornih Stranaka da se natječu za učešće u takvim kupovinama ili prodajama.

Svaka ugovorna Stranka treba djelovati na način da se ne uvode nove mjere/ prepreke, ograniče i smanje postojeće mjere/ prepreke s ciljem osiguranja proizvođačima/ trgovcima druge ugovorne Stranke pravičnog i poštenog tretmana u trgovini, što treba osigurati proširenje ukupnog obujma međusobne trgovine.

Navedeno u ovom članku je usmjereno na sprječavanje uvođenja mjera i postupaka samovoljnje diskriminacije ili prikrivenog ograničavanja trgovine odnosno na kontinuiranom uvođenju propisa i provedbi pravila i prakse u međusobnoj trgovini Stranaka, prema standardima i normama posebice Europske zajednice i WTO-a.

→ **Pravila konkurencije u poduzetništvu** – utvrđuju šta se smatra u opreci sa pravilnim funkcioniranjem Sporazuma, relevantne propise na temelju kojih se vrši procjena, prijelazno razdoblje do kojeg Stranke moraju početi primjenjivati ove odredbe na aktivnosti svih poduzeća, uključujući javna poduzeća i poduzeća kojima se odobravaju posebna ili ekskluzivna prava (**1. svibanj 2010. godine**), itd.

Sukladno navedenom, članci 81, 82 i 86 Ugovora o osnutku Europske zajednice, tržišna konkurencija obuhvata sustav pravila i postupaka za suzbijanje djelovanja protivnih tržišnoj konkurenciji od strane poduzetnika (npr. ograničavajući sporazumi, zlouporabe dominantnog položaja).

Ključne odredbe koje uređuju zaštitu tržišne konkurencije u ovom Sporazumu su:

- članak 81 - zabrana sklapanja sporazuma između poduzetnika koji utječu ili bi mogli utjecati na trgovinu zemalja članica, i koji za cilj ili posljedicu imaju sprječavanje, ograničavanje ili narušavanje tržišne konkurencije unutar zajedničkog tržišta;
- članak 82 - zabrana zloupotrebe dominantnog položaja jednog ili više poduzetnika na zajedničkom tržištu.

Pored navedenih odredaba, važan instrument zaštite tržišne konkurencije je kontrola koncentracije između poduzetnika, kojom se zabranjuju one koncentracije koje imaju za posljedicu stvaranje ili održavanje dominatnog položaja na tržištu.

Propisi tržišne konkurencije Europske zajednice primjenjuju se na svaku gospodarsku / tržišnu djelatnost (a to je predviđeno i ovim Sporazumom) a od primjene prava tržišne konkurencije nisu izuzeti ni poduzetnici kojima povjereno obavljanje usluga od općeg gospodarskog interesa ili imaju karakter financijskog monopola, ukoliko propisi tržišne konkurencije ne priječe ispunjavanje posebnih zadataka koji su im povjereni (članak 86).

U odnosu na područje zaštite tržišne konkurencije, Sporazumom je utvrđeno da su nespojivi sa ispravnom primjenom istoga u mjeri u kojoj može utjecati na trgovinu i Bosne i Hercegovine i ostalih ugovornih Stranaka, sporazumi između poduzetnika, odluke udruga poduzetnika i zajedničke prakse između poduzetnika, čiji je cilj ili učinak sprječavanje, ograničavanje ili narušavanje tržišne konkurencije, zlouporaba dominantnog položaja jednog ili više poduzetnika na teritoriju Bosne i Hercegovine.

Pravo tržišne konkurencije uspostavljeno je radi zaštite slobodne konkurencije i od presudne je važnosti za sve države čije se gospodarstvo temelji na načelu slobodnog tržišta što je rezultat ponude i tražnje na tržištu.

Primjena pravila konkurencije ima za cilj uspostavu tržišta na kojem poduzetnici sudjeluju ravnopravno i pod jednakim uvjetima, te se njihov položaj na tržištu vrjednuje prvenstveno kvalitetom proizvoda odnosno usluga koje nude.

Zadatak prava tržišne konkurencije je spriječiti mjere i postupke na tržištu koje određene poduzetnike mogu dovesti u položaj koji je neopravdano povoljniji u odnosu na druge poduzetnike, bez obzira da li su domaći ili strani.

Pravo i politika tržišne konkurencije podređeni su ostvarenju cilja u zaštiti konkurencije među poduzetnicima i ostvarenju stvaranja jedinstvenog tržišta u Bosni i Hercegovini, odnosno dugoročnog cilja stvaranju jedinstvenog tržišta Stranaka u Sporazmu.

→ **Državna potpora** – utvrđuje šta se smatra subvencioniranjem koje je u opreci sa pravilnim funkcioniranjem Sporazuma, relevantne propise na temelju kojih će se vršiti procjena i konačno poduzimanje odgovarajućih mjera.

Članak 87 Ugovora o osutku Europske zajednice utvrđuje zabranu davanja državne potpore koja narušava ili prijeti narušavanju tržišne konkurencije time što određene poduzetnike ili proizvodnju određenih roba stavlja u povoljniji položaj.

Svaka Stranka treba imati operativno neovisno tijelo koje će obavljati povjerene mu ovlasti za provedbu sustava državne potpore odnosno provoditi mjere koje će djelovati na sprječavanju Stranaka u davanju državne potpore koje narušavaju tržišnu konkurenciju.

Dio **„C. Grupna pravila zaštite“**, uređuje pitanja antidampinških mjera, opće zaštitne mjere, posebne zaštitne mjere, uvjete i procedure po kojima se mjere poduzimaju i poteškoće s platnom bilancom.

S obzirom na važnost, u nastavku dokumenta su dana detaljnija pojašnjenja koja se odnose na pravila podrijetla robe i mjere zaštite.

7.1 Pravila podrijetla robe

Posebnost ugovora o slobodnoj trgovini čine pravila podrijetla roba na temelju kojih se ostvaruje preferencijalni tretman pri uvozu. Pored toga što dovodi do sniženja ili izuzimanja od naplate carine, preferencijalni tretman proizvoda ima za cilj i osloboditi promet proizvoda od bilo kakvih količinskih ograničenja.

Odredbe članka 14 CEFTA Sporazuma (u daljem tekstu „Sporazum“) reguliraju pitanja pravila podrijetla i suradnju u carinskim pitanjima. U stavku 1 ovog članka propisano je da osim ako u Sporazumu nije drugačije utvrđeno, **Aneks 4 – Protokol o definiciji pojma „proizvodi s podrijetlom“ i načinima administrativne suradnje** (u daljnjem tekstu „Protokol“) utvrđuje pravila podrijetla za primjenu odredaba Sporazuma i načine administrativne suradnje u carinskim pitanjima.

Na temelju odredaba članka 40 Sporazuma, ugovorne Stranke (u daljem tekstu „Stranke“) su suglasne uspostaviti Zajednički odbor sačinjen od predstavnika Stranaka koji će nadzirati i upravljati provedbom ovog Sporazuma. Zajednički odbor, prema ovom članku, može donositi odluke u za to predviđenim slučajevima, a u ostalim pitanjima može davati preporuke. Zajednički odbor će, na temelju ovlasti iz članka 14 Sporazuma, moći donositi odluke kojima mijenja odredbe Protokola, a na temelju propisane procedure u članku 41 Sporazuma.

Kako bi osigurale učinkovitu i harmoniziranu primjenu Protokola, Stranke su se obvezale poduzeti odgovarajuće mjere, uključujući redovite revizije od strane Zajedničkog odbora (članak 14, stavak 3 Sporazuma).

Analizirajući sadržaj Protokola i komparirajući ga sa odredbama ugovora o slobodnoj trgovini koji reguliraju istu tematiku ili sa odredbama **Odluke o provedbenim propisima Zakona o carinskoj politici** („Službeni glasnik BiH“, br. 63a/04 i 60/06), koje se odnose na pravila podrijetla i načine administrativne suradnje između Europske unije i Bosne i Hercegovine, može se zaključiti da se u osnovi ne razlikuje od pomenutih osim, kada je u pitanju kumulacija podrijetla i određen broj drugih odredaba koje su u svezi sa kumulacijom podrijetla. U pitanju su poznata pan-europska preferencijalna pravila podrijetla.

Te razlike su sadržane u člancima 3 i 4 Protokola i njih ćemo detaljnije obraditi. Ostale odredbe Glave I – Opće odredbe, Glave II – Definicija pojma „proizvodi s podrijetlom“, Glave III – Teritorijalni uvjeti, Glave IV – Povrat ili izuzeće, Glave V – Dokazi o podrijetlu, Glave VI – Organizacija administrativne suradnje, identične su dosadašnjim. Sastavni dio Protokola su prilozi od I – IV.

Nepromijenjene su odredbe:

→ **Aneksa I** – Uvodne napomene uz listu u Aneksu II; i
→ **Aneksa II** – Lista prerada ili obrada što ih je potrebno obaviti na materijalima bez podrijetla kako bi dobiveni proizvod stekao status proizvoda s podrijetlom.

Aneks III – Potvrda o prometu robe EUR.1 i zahtjev za izdavanje potvrde o prometu robe EUR.1 i Aneks IV – Tekst izjave na računu sadrže male izmjene zbog kumulacije podrijetla, o čemu će biti govora u daljem tekstu.

Da bi se lakše razumjele odredbe članaka 3 i 4 potrebito je navesti odredbe članka 2 koje su u uskoj svezi. U članku 2 Protokola (**Polje 1**) propisano je, da će se prema općim uvjetima, za potrebe korištenja preferencijalnog statusa robe, proizvodi smatrati podrijetlom iz Stranke (stječu status podrijetla) ako su:

Polje 1

(a) proizvodi u cijelosti dobiveni u toj Stranci u smislu članka 5 ovog Protokola;

(b) proizvodi dobiveni u toj Stranci koji uključuju materijale koji nisu u cijelosti tamo dobiveni, pod uvjetom da su ti materijali prošli dovoljnu obradu ili preradu u toj Stranci u smislu članka 6 ovog Protokola.

Ovo su općeprihvaćeni načini za stjecanje podrijetla da bi se mogle koristiti preferencijalne pogodnosti, zastupljeni u većini poznatih ugovora o slobodnoj trgovini i ugovora o preferencijalnoj trgovini. Za razumijevanje stjecanja podrijetla, potrebito je navesti koji se proizvodi smatraju „cjelovito dobiveni“ proizvodi (**Polje 2**), koji su to „nedovoljni postupci obrade ili prerade“ (**Polje 3**) i šta se smatra „dovoljno obrađenim ili prerađenim proizvodima“ (**Polje 4**).

Polje 2

Cjelovito dobiveni proizvodi

1. Cjelovito dobivenim u Stranci smatrat će se slijedeće:

(a) mineralni proizvodi izvađeni iz njezinog tla ili morskog dna;

(b) tamo ubrani ili požnjeveni biljni proizvodi;

(c) tamo okoćene i uzgojene žive životinje;

(d) proizvodi od tamo uzgojenih živih životinja;

(e) proizvodi tamo dobiveni lovom ili ribarstvom;

(f) proizvodi morskog ribarstva i drugi proizvodi koji su izvađeni iz mora izvan teritorijalnih voda Stranaka, njezinim plovilima;

(g) proizvodi izrađeni na njihovim brodovima tvornicama isključivo od proizvoda navedenih u podstavku (f);

(h) tamo prikupljani rabljeni predmeti, namijenjeni samo za recikliranje sirovina, uključujući rabljene automobilske gume koje se mogu koristiti samo za protektiranje ili kao otpad;

(i) otpad i otpadne materije od proizvodnih aktivnosti vođenih u toj zemlji;

(j) proizvodi izvađeni s morskog dna ili podzemlja izvan njihovih teritorijalnih voda, pod uvjetom da one imaju isključiva prava na obradu tog dna ili podzemlja;

(k) roba tamo proizvedena isključivo od proizvoda navedenih u podstavcima (a) do (j).

2. Pojmovi "njihova plovila" i "njihovi brodovi tvornice" u podstavcima 1 (f) i (g) primjenjivat će se samo na plovila i brodove tvornice:

(a) koji su registrirani ili se vode u Stranci;

(b) koji plove pod zastavom te Stranke;

(c) koji su najmanje 50% u vlasništvu državljana Stranaka, ili tvrtke s sjedištem u jednoj od ovih država, u kojoj su direktor ili direktori, predsjednik poslovodnog ili nadzornog odbora, te većina članova tih odbora državljani Stranaka, te u kojima, dodatno, u slučaju partnerstva ili društava s ograničenom odgovornošću najmanje polovina kapitala pripada tim državama ili javnim tijelima ili državljanima navedenih država;

(d) na kojima su zapovjednik i časnici državljani Stranaka; i

(e) na kojima su najmanje 75 posto posade državljani Stranaka.

Polje 3

Nedovoljni postupci obrade ili prerade

1. Bez obzira na stavak 2, slijedeći postupci će se smatrati kao nedovoljna obrada ili prerada, da bi proizvod dobio status proizvoda s podrijetlom, bilo da su ili ne uvjeti članka 6 zadovoljeni:

(a) postupci za očuvanje proizvoda u dobrom stanju za vrijeme prijevoza i skladištenja;

(b) rastavljanje i sastavljanje pošiljki;

(c) pranje, čišćenje; uklanjanje prašine, korozije, ulja, boje ili drugih materija za prekrivanje;

(d) peglanje ili presovanje tekstila;

(e) jednostavni postupci bojanja i poliranja;

(f) ljuštenje, djelimično ili cjelovito bijeljenje, poliranje i glaziranje žita i riže;

(g) postupci bojanja šećera ili oblikovanja šećernih kocki;

(h) ljuštenje, uklanjanje koštica i guljenje voća, oraščića i povrća;

(i) brušenje, jednostavno drobljenje ili jednostavno rezanje;

(j) sijanje, prebiranje, razvrstavanje, usklađivanje, gradiranje, sparivanje; (uključujući i sastavljanje setova proizvoda);

(k) jednostavno pakiranje u boce, konzerve, čuture, vrećice, sanduke, kutije, učvršćivanje na kartone ili ploče i svi ostali jedostavni postupci pakiranja;

(l) pričvršćavanje ili tiskanje oznaka, naljepnica, napisa i drugih sličnih znakova za razlikovanje na proizvodima ili njihovoj ambalaži;

(m) jednostavno miješanje proizvoda, bili oni različiti ili ne;

(n) jednostavno sklapanje dijelova proizvoda kako bi se proizveo cjelovit proizvod, ili rastavljanje proizvoda na dijelove;

(o) kombinacija dva ili više postupaka, navedenih u podstavcima od (a) do (n);

(p) klanje životinja.

2. Svi postupci obavljeni u Stranci na danom proizvodu, uzimat će se zajednički prilikom utvrđivanja da li prerade ili obrade, koje su obavljene na tom proizvodu trebaju biti smatrane nedovoljnim u smislu značenja stavka 1.

Polje 4

Dovoljno obrađeni ili prerađeni proizvodi

1. Za potrebe članka 2 proizvodi koji nisu cjelovito dobiveni smatraju se dovoljno obrađeni ili prerađeni kad su ispunjeni uvjeti navedeni u listi iz Aneksa II ovog Protokola.

Gore pomenuti uvjeti označavaju za sve proizvode obuhvaćene ovim Sporazumom, obradu ili preradu koja se mora obaviti na materijalima bez podrijetla koji se koriste u izradi, te se primjenjuju samo u odnosu na takve materijale. Iz toga slijedi da ako se proizvod koji je stekao podrijetlo ispunjenjem uvjeta navedenih u listi, koristi za izradu nekog drugog proizvoda, tada se na njega ne odnose uvjeti primjenjivi na proizvod u koji se on ugrađuje, te se ne uzimaju u obzir materijali bez podrijetla koji su eventualno korišteni u njegovoj izradi.

2. Bez obzira na stavak 1, materijali bez podrijetla koji se prema uvjetima navedenim u listi ne bi smjeli koristiti u izradi proizvoda, ipak se mogu koristiti, pod uvjetom:

(a) da njihova ukupna vrijednost ne premaši 10% tvorničke cijene proizvoda;

(b) da se primjenom ovog stavka ne prekorači bilo koji od postotaka navedenih u listi kao maksimalna vrijednost materijala bez podrijetla.

Ovaj stavak se neće primjenjivati na proizvode obuhvaćene poglavljima 50 do 63 Harmoniziranog sustava.

3. Stavci 1 i 2 će se primjenjivati osim kao što je predviđeno u članku 7.

Kada je u pitanju prvi način stjecanja podrijetla (proizvodi u cijelosti dobiveni u Stranci - **Polje 1**), cjelovito dobivenim proizvodima smatraju se oni koji su proizvedeni samo od domaćih materijala i potpunog odsustva uvoznih. To su primarni proizvodi poljoprivrede, rudarstva i ribarstva, robe koje su od njih dobivene, rabljeni predmeti namijenjeni reciklaži kao i otpadne materije.

Ukoliko je u proizvodnji sudjelovao uvozni materijal, i u najmanjoj količini, dobiveni proizvod ne može steći status cjelovito dobivenog, ali eventualno može steći preferencijalno podrijetlo na temelju dovoljne obrade ili prerade proizvoda ukoliko udovolji uvjetima iz „Liste prerada ili obrada što ih je potrebno obaviti na materijalima bez podrijetla kako bi dobiveni proizvod stekao status proizvoda s podrijetlom“ (**Aneks II** Protokola).

Kada je u pitanju stjecanje podrijetla, odnosno proizvodnja koja uključuje materijale koji nisu cjelovito dobiveni, pod uvjetom da su ti materijali prošli dovoljnu obradu ili preradu u toj Stranci na temelju Liste, značajno je istaći da Lista sadrži četiri pravila za stjecanje preferencijalnog podrijetla. To su:

→ **promjena tarifnog broja** (na razini 4 oznake);
→ **procesno pravilo** (vrsta materijala ili proces proizvodnje);
→ **postotno pravilo** (odnos carinske vrijednosti materijala bez podrijetla i vrijednosti izvoznog proizvoda na paritetu fco tvornica); i
→ **kombinacija navedenih pravila**.

Zemlje ugovornice mogu dogovoriti stjecanje preferencijalnog podrijetla i na temelju kumulacije podrijetla (članci 3 i 4 Protokola). Kumulacija podrijetla podrazumijeva da u proizvodnji finalnog proizvoda mogu učestvovati i proizvodi s podrijetlom iz druge Stranke i da se ti materijali tretiraju kao materijali s podrijetlom (kao domaći). Ovim se podrijetlo stječe na jednostavniji način i pospješuje i liberalizira međusobna trgovina.

Tri su vrste kumulacije podrijetla:

→ Bilateralna kumulacija
→ Dijagonalna kumulacija
→ Puna kumulacija

Bilateralna kumulacija omogućava zemljama koje su je ugovorile da u proizvodnji roba koriste ulazne materijale podrijetlom iz druge Stranke i na taj način njihova roba stekne njezino podrijetlo, pod uvjetom da je na njima izvršena bilo koja vrsta obrade ili prerade iznad one koja se smatra nedovoljnom.

Za primjenu **dijagonalne kumulacije** kao preduvjet potrebno je imati mrežu ugovora o slobodnoj trgovini (najmanje tri zemlje) sa identičnim pravilima podrijetla. Prema pravilima dijagonalne kumulacije proizvod stječe podrijetlo one zemlje sa područja slobodne trgovine gdje je obavljena posljednja više nego minimalna obrada ili gdje je obradom ostvarena najviša dodana vrijednost. To znači da se u proizvodnji roba sa podrijetlom osim svojih mogu kao ulazne sirovine koristiti i proizvodi izrađeni u bilo kojoj zemlji koja je u sustavu slobodne trgovine po ugovorenoj ili odobrenoj dijagonalnoj kumulaciji.

U odnosu na bilateralnu kumulaciju, **dijagonalna kumulacija** pruža veće mogućnosti korištenja prednosti liberalizacije tržišta, što svakako može otvoriti vrata bosanskohercegovačkim proizvođačima i izvoznicima tržišta drugih zemalja, ali i većem privlačenju stranih investitora u Bosnu i Hercegovinu.

Kao što bilateralna i dijagonalna kumulacija zahtijevaju slobodnu trgovinu među zemljama koje su je dogovorile, to isto važi i za punu kumulaciju. **Puna kumulacija** znači da se, u zemljama ugovornicama, prerada ili obrada može vršiti na svim materijalima, bilo da imaju ili nemaju podrijetlo. Primjer za punu kumulaciju su zemlje Europske unije.

Pored brojnih prednosti koje daje kumulacija podrijetla u odnosu na prva dva načina stjecanja podrijetla, postoje i nedostaci. Zbog ove sheme i isprepletenosti podrijetla proizvoda koji učestvuju u proizvodnji finalnog proizvoda mnogo je teže i kompliciranije utvrditi podrijetlo kao i izvršiti provjeru podrijetla nego u ostalim slučajevima.

Ovi postupci utvrđivanja podrijetla i provjere podrijetla zahtijevaju izuzetno poznavanje pravila podrijetla, carinskih procedura, carinske tarife, pravila za utvrđivanje carinske vrijednosti, poznavanje robe i proizvodnih procesa.

7.1.1 Kumulacija podrijetla u okviru CEFTA Sporazuma

7.1.1.1 CEFTA kumulacija podrijetla

U članku 3 Protokola, propisana je CEFTA kumulacija podrijetla, a u članku 4 Kumulacija podrijetla u kontekstu Procesa stabilizacije i pridruživanja.

U osnovi to je dijagonalna kumulacija podrijetla koju do sada Bosna i Hercegovina nije ni sa jednom zemljom dogovorila niti primjenjivala. To je i logično, jer je imala potpisane samo bilateralne ugovore o slobodnoj trgovini.

U stavku 1 članka 3, propisano je da će se proizvodi smatrati iz Stranke ako su takvi proizvodi dobiveni u toj Stranci i pored činjenice da sadrži materijale podrijetlom iz neke druge Stranke pod uvjetom da je obrada ili prerada koja je izvršena veća od postupaka kvalificiranih kao „Nedovoljni postupci obrade ili prerade“ (članak 7 Protokola), ali nije potrebito da prođu obrade ili prerade koje su kvalificirane kao „Dovoljno obrađeni ili prerađeni proizvodi“ (članak 6 Protokola).

Primjer 1 (stavak 1, članak 3 Protokola)

→ U BiH se uvozi pamučna tkanina podrijetlom iz Hrvatske i konac podrijetlom iz Srbije
→ U BiH se izrađuje žensko donje rublje (tbr 6208)
→ Proizvod se izvozi u Albaniju

Vidimo da nije potrebito zadovoljiti uvjete dovoljne obrade ili prerade odnosno, uvjete navedene u listi iz Aneksa II Protokola, već samo da su postupci obrade ili prerade bili veći od nedovoljnih postupaka obrade ili prerade.

Bitno je napomenuti činjenicu kada se kaže da dobiveni proizvod sadrži materijale podrijetlom iz neke druge Stranke da se misli na materijale koji su stekli podrijetlo sukladno odredbama Protokola.

To znači da su ili cjelovito dobiveni u toj Stranci (članak 5 Protokola) ili su dobiveni u toj Stranci od materijala koji nisu cjelovito dobiveni ali su prošli dovoljnu obradu ili preradu u smislu članka 6 ili su dobiveni po pravilima ugovorene kumulacije.

Također, CEFTA kumulacija podrijetla u stavku 2 članka 3, predviđa mogućnost stjecanja podrijetla proizvoda iz Stranke pod istim uvjetima kao i u stavku 1 ako su u proizvodnji

korišteni materijali podrijetlom iz Europske unije, Islanda, Norveške, Švicarske (uključujući Lihtenštajn) i Turske sukladno odredbama o pravilima podrijetla priloženih sporazumima između te Stranke i svake od ovih zemalja. U pitanju su zemlje članice EFTA-e i zemlje koje su u carinskoj uniji sa EU.

Primjer 2 (stavak 2, članak 3 Protokola + uvjeti Aneksa II Protokolu)

→ U BIH se uvozi nečešljani pamuk (tbr 5201) podrijetlom iz Turske
→ U BiH se od njega izrađuje pamučna tkanina iz tbr 5208
→ Tkanina se izvozi u Hrvatsku gdje se šiju ženski ogrtači iz tbr 6102

Napomena: Uvjet za ovakvu kumulaciju je da Hrvatska ima ugovor o preferencijalnoj trgovini sa Turskom sukladno članku XXIV GATT-a 1994 i identična pravila podrijetla.

Međutim, kada je u pitanju kumulacija iz stavka 2, ona može biti primijenjena samo pod uvjetom da:

(a) *je preferencijalni trgovinski sporazum sukladno članku XXIV Općeg sporazuma o carinama i trgovini (GATT) u primjeni između zemalja ili teritorija koje su uključene u stjecanje statusa proizvoda s podrijetlom i Stranke odredišta;*
(b) *su materijali i proizvodi stekli status proizvoda sa podrijetlom primjenom pravila podrijetla koja su identična onim danim Aneksu 4.; i*
(c) *su obavijesti koje ukazuju na ispunjavanje neophodnih uvjeta za primjenu kumulacije objavljene u Strankama sukladno njihovim vlastitim procedurama.*

Prema ovim uvjetima, da bi se koristila mogućnost kumulacije podrijetla iz stavka 2 članka 3 Protokola, Stranke odredišta (Stranka u CEFTA Sporazumu) i navedenih zemalja ili teritorija koji su uključeni u stjecanje statusa proizvoda s podrijetlom, potrebito je da je između njih u primjeni preferencijalni trgovinski sporazum koji je sukladan članku XXIV Općeg sporazuma o carinama i trgovini (GATT 1994) zatim, da su materijali i proizvodi stekli status proizvoda sa podrijetlom primjenom pravila podrijetla između Stranke odredišta i zemalja i teritorija iz stavka 2 koja su identična pravilima podrijetla iz Protokola, i da su pravila za ispunjavanje neophodnih uvjeta za primjenu kumulacije objavljene u Strankama sukladno njihovim vlastitim procedurama (npr. u BiH da su objavljeni u Službenom glasniku BiH na temelju prethodno obavljene propisane procedure).

Obveza je svake Stranke, koja to primjenjuje, da dostavi jedna drugoj, te Zajedničkom odboru detalje takvog Sporazuma, uključujući datume njihova stupanja na snagu sa

njihovim odgovarajućim pravilima podrijetla koja se primjenjuju sa Europskom unijom i ostalim zemljama navedenim u stavku 2 članka 3 Protokola.

Treći način stjecanja CEFTA kumulacije podrijetla je propisan u stavku 3 članka 3 gdje je određeno da kada obrada ili prerada izvršena u Stranci nije veća od postupaka kvalificiranih nedovoljnim postupcima obrade ili prerade (članak 7 Protokola) dobiveni proizvod će se smatrati podrijetlom iz te Stranke samo ako je tamo dodana vrijednost veća od vrijednosti korištenih materijala podrijetlom iz neke druge Stranke, Europske unije ili bilo koje zemlje navedene u stavku 2 članka 3 Protokola.

Ako nije tako, dobiveni proizvod će se smatrati podrijetlom iz te druge Stranke, Europske unije ili jedne od zemalja navedenih u stavku 2 koja daje najveću vrijednost materijalima s podrijetlom korištenih u proizvodnji u toj Stranci.

Ovdje se radi o situaciji da ako je obrada ili prerada izvršena u Stranci u čijoj proizvodnji su korišteni materijali podrijetlom iz neke druge Stranke, Europske unije, Islanda, Norveške, Švicarske, Lihtenštajna i Turske i nije ispunila uvjete predviđene u stavcima 1 i 2 članka 3 Protokola tj. obrada ili prerada nije veća od nedovoljnih postupaka obrade ili prerade, proizvod može steći podrijetlo te Stranke ako je dodana vrijednost veća od vrijednosti korištenih materijala.

Praktično, to znači da će proizvod imati podrijetlo Stranke, Europske unije ili jedne od pomenutih zemalja koja daje najveću vrijednost materijala s podrijetlom korištenih u proizvodnji proizvoda u jednoj od Stranaka.

Primjer 3 (stavak 3, članak 3 Protokola)

- Uvoz u BIH:
  - Iz Hrvatske
    - Ženske hlače i suknje porijeklom iz Makedonije (**vrijednost = 150 KM**)
    - Ženski sakoi porijeklom iz Hrvatske (**vrijednost = 100 KM**)
  - Iz Kine
    - Plastične futrole za odijela porijeklom iz Kine (vrijednost = 2 KM)
- Operacije u BIH:
  - Pakovanje kostima (ženski kostimi iz tbr 6204) u kese (**vrijednost rada = 5 KM**)
  - **Vrijednost konačnog proizvoda = 315 KM fco tvornica**
- Konačni proizvode se izvozi u Srbiju

Nedovoljan postupak (član 7)

Dodana vrijednost u BIH (DV):
DV = 315 – (150 + 100) = **65 KM**

Materijal porijeklom iz **Makedonije** učestvuje sa najvećom vrijednošću **(150 KM)**

Pored ova tri načina stjecanja CEFTA kumulacije podrijetla u stavku 4 članka 3 je propisano da proizvodi, podrijetlom iz Stranke, Europske unije, Islanda, Norveške,

Švicarske, Lihtenštajna i Turske, koji nisu prošli bilo kakvu obradu ili preradu u Stranci, zadržat će svoje podrijetlo ako se izvezu u drugu Stranku.

Ovdje imamo slučaj da, proizvod s podrijetlom iz Stranke, Europske unije ili jedne od naprijed navedenih zemalja, uvezen u jednu od Stranaka i u nepromijenjenu stanju, bez bilo kakve obrade ili prerade, biva izvezen u drugu Stranku, zadržava svoje podrijetlo koje je imao prije uvoza.

Primjer 4 (stavak 4, članak 3 Protokola)

→ U BIH se uvoze listovi furnira iz tbr 4408 podrijetlom iz Hrvatske
→ U BiH se ne vrši nikakva obrada, već se furnir u nepromijenjenom obliku izvozi u Srbiju

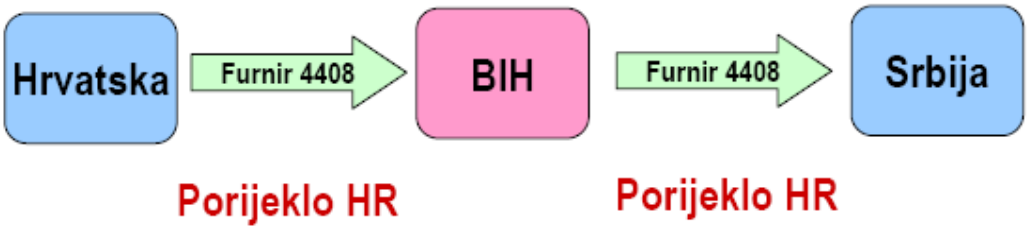

7.1.1.2 Kumulacija podrijetla u kontekstu Procesa stabilizacije i pridruživanja

Pored CEFTA kumulacije podrijetla, u članku 4 Protokola propisana su pravila kumulacije podrijetla u kontekstu Procesa stabilizacije i pridruživanja. Ta pravila se odnose na proizvode podrijetlom iz Europske unije ili bilo koje druge Stranke koja učestvuje ili je povezana sa Procesom stabilizacije i pridruživanja (u daljem tekstu „SAP Strana“).

Pravila za stjecanje ove kumulacije podrijetla su identična pravilima CEFTA kumulaciji podrijetla, što znači da ukoliko je proizvod dobiven u SAP Strani i sadrži materijale podrijetlom iz bilo koje druge SAP Stranke ili iz Europske unije steći će podrijetlo te SAP Stranke ukoliko je izvršena obrada ili prerada veća od nedovoljnih postupaka obrade ili prerade i nije potrebito da takvi materijali prođu dovoljnu obradu ili preradu.

Primjer 5 (Kumulacija u kontekstu Procesa stabilizacije i pridruživanja)

→ U BIH se uvozi celuloza iz Poglavlja 47 podrijetlom iz Njemačke
→ U BiH se od nje izrađuju papirne vrećice iz tbr 4819, pri čemu je procenat materijala bez podrijetla 60% vrijednosti proizvoda fco tvornica
→ Vrećice se izvoze u Crnu Goru

Također, ukoliko izvršena obrada ili prerada nije veća od nedovoljnih postupaka obrade ili prerade, dobiveni proizvod će se smatrati podrijetlom iz SAP Stranke samo kada je tamo dodana vrijednost veća od vrijednosti korištenih materijala podrijetlom iz bilo koje SAP Stranke ili iz Europske unije. U suprotnom, dobiveni proizvod će se smatrati podrijetlom iz SAP Stranke ili Europske unije koja daje najveću vrijednost materijala s podrijetlom korištenih u proizvodnji u SAP Stranci. Potrebito je voditi računa da korišteni materijal ima podrijetlo iz SAP Stranke ili Europske unije.

Ako se proizvodi podrijetlom iz SAP Stranke ili iz Europske unije uvezu u jednu SAP Stranku i ne prođu bilo kakvu obradu ili preradu i kao takvi bivaju izvezeni u drugu SAP Stranku zadržavaju svoje podrijetlo.

Kumulacija podrijetla u kontekstu Procesa stabilizacije i pridruživanja može biti primijenjena, kao što imamo i slučaj u članku 3, samo pod uvjetom da:

(a) je preferencijalni trgovinski sporazum sukladno članku XXIV Općeg sporazuma o carinama i trgovini (GATT) u primjeni između Europske unije, SAP Stranke koje su uključene u sticanje statusa proizvoda sa podrijetlom i SAP Stranke odredišta;

(b) su materijali i proizvodi stekli status proizvoda s podrijetlom primjenom pravila podrijetla koja su identična onim danim u ovom Aneksu; i

(c) su obavijesti koje ukazuju na ispunjavanje neophodnih uvjeta za primjenu kumulacije objavljene u Službenim novinama Europske unije (C serije) i u SAP Stranci navedenoj u stavku 1, sukladno njihovim vlastitim procedurama.

Ova kumulacija podrijetla primjenjivat će se od datuma naznačenog u obavijesti objavljenoj u Službenim novinama Europske unije (C serije).

Vezano za pravila kumulacije iz Sporazuma, došlo je i do izmjene u obrascu „Potvrde o prometu robe EUR.1“ tako da je u polju 7. „Napomene“, potrebno unijeti izjavu na engleskom jeziku da li je primijenjena kumulacija ili nije. Ako je primijenjena treba navesti zemlju, zemlje ili teritorije iz članka 3 sa kojom ili kojima je podrijetlo stečeno na temelju pravila kumulacije.

Također, i „Izjava na računu“ treba sadržavati izjavu na engleskom jeziku o kumulaciji podrijetla ukoliko je preferencijalno podrijetlo, za koje izjava na računu služi kao dokaz, stečeno na temelju pravila kumulacije podrijetla, isto kao što je navedeno i u prethodnom slučaju, kada je dokaz o podrijetlu, Potvrda o prometu robe EUR.1, u pitanju.

7.1.1.3 Pan-Euro-Mediteranska kumulacija podrijetla

Europsko povjerenstvo je već pokrenulo inicijativu za proširenje Pan-Euro-Mediteranskog sustava kumulacije podrijetla i na države Zapadnog Balkana, sukladno načelima i procedurama koji se primjenjuju na sve učesnike sustava.

Ideja o pripremi jedinstvene regionalne konvencije o preferencijalnim pravilima podrijetla za Pan-Euro-Mediteransko područje je razmatrana na ministarskom sastanku Euro-Mediteranskog područja u Lisabonu u listopadu 2007. godine. Nakon što su ministri izrazili svoju podršku, planira se da nadležne službe Europskog povjerenstva pripreme nacrt konvencije u 2008. godini, da konačan nacrt bude dostupan do kraja iste godine. Nakon toga bi trebalo doći do potpisivanja konvencije od strane zemalja koje žele postati ugovornim strankama.

Vrlo konkretno, ovo bi omogućilo kumulaciju podrijetla korištenjem materijala podrijetlom iz zemalja Pan-Euro-Mediteranskog područja i zemalja Zapadnog Balkana u Procesu stabilizacije i pridruživanja (među kojima je i Bosna i Hercegovina). Izmjene bi bile izvršene na način da se u Protokolu koristi izraz „zemlje Zapadnog Balkana“, te na taj način izbjegne potreba promjena kada neka od zemalja Zapadnog Balkana ispuni uvjete za korištenje ove kumulacije. Naravno, kao i kod dijagonalne kumulacije, sadržane u CEFTA Sporazumu, potrebna je mreža sporazuma o slobodnoj trgovini koji sadrže identična pravila o podrijetlu robe.

Imajući u vidu različit status zemalja Zapadnog Balkana u kontekstu europskih integracija, očekuje se da će ovaj proces ići u fazama. Ukoliko neka od zemalja odluči da ne želi potpisati sporazum o slobodnoj trgovini sa zemljama Pan-Euro-Mediteranskog područja, neće moći koristiti ovaj sustav kumulacije podrijetla.

7.1.2 Zabrana povrata ili izuzeća od carina

Članak 15 Protokola sadrži odredbe o sustavu zabrane povrata ili izuzeća (oslobođenja) od carine odnosno, o odustajanu od prava na povrat pristojbi ili oslobađanja od plaćanja carine ili pristojbi jednakog učinka koje se primjenjuju u bilo kojoj Stranci, za materijale bez podrijetla, korištene u izradi finalnog proizvoda za koji se zahtijeva ispostavljanje dokaza o podrijetlu pri izvozu u neku od Stranaka. Ovaj sustav je poznat pod nazivom „**non-drawback**“ sustav i primjenjuje se u postupku unutarnje proizvodnje uz odgodu plaćanja carine.

Odredbe članka 15 trebaju spriječiti povrat ili oslobođenje od plaćanja carine za svaki materijal bez podrijetla koji je uporabljen u proizvodnji finalnog proizvoda sa podrijetlom. Na materijale bez podrijetla treba naplatiti uvozne pristojbe i iste ne mogu biti vraćene.

Zabrana povrata ili oslobađanja od carine primjenjuje se i u situaciji kada je proizvod stekao preferencijalno podrijetlo na temelju kumulacije podrijetla sa materijalima podrijetlom iz zemalja ili teritorija navedenih u članku 3 Sporazuma. Sustav zabrane povrata ili izuzeća od carina odnosi se na situaciju kada su dobiveni materijali izvezeni, a ne i na situaciju kada su zadržani za domaću uporabu.

Međutim, potrebito je naglasiti da se ovaj sustav ne odnosi na materijal bez podrijetla koji je, kao međuproizvod u čitavom postupku prerade, stekao podrijetlo na temelju uvjeta iz

Liste obrade i prerade uporabom u proizvodnji materijala koji se kasnije koristio za izradu nekog drugog proizvoda (finalnog proizvoda ili drugog proizvoda koji se ugrađuje u finalni proizvod).

U stavku 3, članka 15 propisana je i obveza izvoznika proizvoda za koje je izdan dokaz o podrijetlu, da na zahtijev carinskih vlasti, u bilo koje vrijeme, podnese sve dokumente kojima može dokazati da nije bilo povrata u odnosu na materijale bez podrijetla uporabljene u proizvodnji proizvoda ili da su sve carine ili pristojbe jednakog učinka koje se primjenjuju na takve materijale stvarno plaćene.

Carinski organ je u obvezi da prije provjere dokaza o podrijetlu, provjeri da li je u procesu proizvodnje uporabljen bilo kakav materijal bez podrijetla bez obzira na uvjete iz Liste prerade ili na činjenicu da taj materijal ne utječe na stjecanje statusa preferencijalnog podrijetla proizvoda.

Propisi o zabrani povrata ili oslobađanja carine (stavci od 1 do 3, članka 15) odnose se i na proizvode iz članka 8, stavak 2, članka 9 i članka 10 Sporazuma odnosno, na pitanje kvalifikacijske jedinice (ambalaža), pribor, zamjenske dijelove i alate kao i na setove. Kada se prema tim pravilima, ambalaža zajedno s proizvodom uključuje i za potrebe utvrđivanja podrijetla, pribor, zamjenski dijelovi i alati smatraju sastavnim dijelom opreme, stroja uređaja ili vozila i kada se set u cjelini smatra proizvodom s podrijetlom, potpadaju pod pravila zabrane povrata ili oslobađanja carine članka 15 Sporazuma.

U stavku 5, članka 15 određeno je da će se odredbe stavaka 1 do 4 primjenjivati samo u odnosu na materijale koji su one vrste na koje se Sporazum primjenjuje. Može se reći da je ovo jedna logična odredba jer se navedena problematika ne može odnositi na one materijale (robe) koji nisu obuhvaćeni Sporazumom.

Ako je dokaz o podrijetlu izdan ili sačinjen pogrešno, moguće je ostvariti pravo na povrat plaćenih uvoznih pristojba za korištene materijale bez podrijetla, uz ispunjenje sljedećih uvjeta:

a) pogrešno je izdan dokaz o podrijetlu i vraćen je carinskim organima zemlje izvoza ili je od strane carinskih organa zemlje uvoza u pisanoj formi dostavljena potvrda da izvezenoj robi nisu odobrili preferencijalni tretman niti će to biti učinjeno;
b) za materijale bez podrijetla podnesen je zahtjev za povrat uvoznih pristojbi, a neispravni dokaz o podrijetlu nije korišten za stjecanje preferencijalnog statusa robe; i
c) zakonski rok za povrat naplaćenih uvoznih pristojba u zemlji izvoza nije protekao, a ispunjeni su svi drugi propisani uvjeti u domaćem zakonodavstvu zemlje izvoza.

Potrebito je naglasiti da je sustav zabrane povrata ili izuzeća od carina sastavni dio takozvanih pan-europskih pravila o podrijetlu robe. Obzirom da u ranijoj fazi pregovaranja i zaključivanja bilateralnih ugovora o slobodnoj trgovini, nije bila obveza Bosne i Hercegovine i/ili druge strane da primjenjuje taj sustav, to isti nije bio uključen u

preferencijalna pravila podrijetla robe sadržanim u bilateralnim ugovorima sa Hrvatskom, Slovenijom i SR Jugoslavijom.

Međutim, zbog kasnije obveze svih zemalja uključenih u mrežu slobodne trgovine da ugovore identična pravila (između ostalog radi mogućnosti korištenja kumulacije podrijetla), odredbe sustava zabrane povrata ili izuzeća od carina su bile uključene u bilateralnim ugovorima o slobodnoj trgovini sa Makedonijom, Turskom, Rumunjskom, Bugarskom, Albanijom i Moldovom, pa u tom smislu ne predstavljaju posebnu novinu kada su u pitanju pravila o podrijetlu robe u okviru CEFTA Sporazuma.

Štoviše, identične odredbe su sadržane i u pravilima o podrijetlu robe koja su sastavni dio Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, ne samo Bosne i Hercegovine nego i svih zemalja koje su ga pregovarale.

7.2 Pravila zaštite

CEFTA Sporazum, kao što je to bio slučaj i sa bilateralnim ugovorima o slobodnoj trgovini, predviđa različite mjere zaštite domaće proizvodnje. One, ovisno od situacije, mogu biti mjere u slučaju prekomjernog uvoza, antidampinške i kompezatorne pristojbe, mjere u slučaju poremećaja platne bilance, ali i druge mjere koje se poduzimaju u slučaju nepoštivanja ugovorenih obveza.

S obzirom na važnost, ali i interes, u ovom dokumentu je posvećena osobita pažnja mjerama u slučaju prekomjernog uvoza (opće i posebne zaštitne mjere), te mjerama u slučaju damping uvoza (antidampinške pristojbe).

Za razliku od antidampinških ili kompenzatornih pristojbi (anti-subvencione pristojbe), kriteriji za primjenu općih i posebnih zaštitinih mjera su povećanje uvoza koji prouzroči ili prijeti prouzročenjem ozbiljne štetu. U slučajevima antidampinških ili kompezatornih pristojbi, tijelo koje provodi istragu mora dokazati da je u pitanju krivnja individualnog izvoznika. U slučajevima dampinga, treba dokazati da je izvoznik primijenio niže cijene na svoj izvoz od onih za prodaju na domaćem tržištu, dok u slučajevima subvencija, treba dokazati da je izvoznik imao koristi od nedozvoljene vladine potpore koja mu je omogućila da smanji svoje izvozne cijene.

7.2.1 Opće zaštitne mjere

Zaštitne mjere se primjenjuju na nediskriminatornom temelju prema izvoznicima iz svih zemalja (na tzv. *erga omnes* temelju), dok se antidampinške i kompenzatorne mjere primjenjuju za individualne proizvođače.

Postoje dvije izravne posljedice ovih specifičnosti. Prvo, iz administrativne perspektive, istraga o zaštitnim mjerama je mnogo jednostavnija za provedbu, te je u tom smislu i mnogo atraktivnija. Razine informacija potrebitih da bi se napravio obračun su mnogo niže, na primjer, podaci o izvoznikovim domaćim cijenama i troškovi proizvodnje nisu relevantni. Složenost zahtijevanih analiza je smanjen pa bi, sukladno tome, u odgovarajućoj mjeri trebala biti smanjena i mogućnost za proceduralne greške. Općenito, stvarni administrativni trošak provedbe istrage o zaštitnim mjerama je daleko manji.

Druga posljedica je ta da će zbog nediskriminatorne naravi mjere, razina suradnje između izvoznika također biti značajno smanjena. Obzirom da se ne uvode carinske stope za individualne proizvođače, eliminirana je i mogućnost za komercijalnu prednost, ili točnije rečeno za komparativnu komercijalnu neravnopravnost. Niti jedna od "alatki" mjera trgovinske politike, koja omogućava izvoznicima da budu razlikovani jedni od drugih ovisno od stupnja njihova sopstvenog prekršaja, nije na raspolaganju u istrazi o zaštitnim mjerama. Nema pojedinačnih carinskih stopa, nema aktivnosti u svezi cijene proizvođača i nema povrata sredstava.

Zbog toga, ne čudi previše, da općenito postoji smanjena razina suradnje u istragama o zaštitnim mjerama u poređenju sa slučajevima dampinga ili subvencioniranja.

7.2.1.1 Definicije

Slijedeće definicije su preuzete iz BiH **„Odluke o mjerama zaštite domaće proizvodnje od prekomjernog uvoza"** („Službeni glasnik BiH", br. 30/02). Dane su na samom početku radi lakšeg razumijevanja pojedinih, kasnije uporabljenih, termina.

1. **"Domaća proizvodnja"** je proizvodnja iste ili slične robe (izravno konkurentne robe) na carinskom području Bosne i Hercegovine, koju čine proizvođači u cjelini koji proizvode iste ili slične proizvode unutar Bosne i Hercegovine ili oni čiji zajednički obujam proizvodnje istih ili sličnih proizvoda unutar Bosne i Hercegovine predstavljaju veći dio domaće proizvodnje;
2. **"Izravno konkurentan proizvod"** je proizvod koji ima različita fizička obilježja ili sastav od proizvoda koji se uvozi, a koji je predmet prethodnog postupka, te koji može imati iste ili slične funkcije ili jednake ili slične učinke na tržištu kao i proizvod koji se uvozi ili ispunjava iste ili slične potrebe i može zamijeniti uvezeni proizvod na tržištu;
3. **"Isti proizvod"** je proizvod koji je u potpunosti isti, uključujući njegova fizička svojstva i kvalitetu;
4. **"Opasnost ozbiljne povrede"** je procjena opasnosti slabljenja domaće proizvodnje;
5. **"Ozbiljna šteta"** je značajno slabljenje položaja domaće proizvodnje;
6. **"Uvoz"** je puštanje robe u slobodan promet na carinsko područje Bosne i Hercegovine;
7. **"Zainteresirane stranke"** su tijela država izvoznica, izvoznici, uvoznici i domaći proizvođači iste ili slične robe, koja je izravno konkurentna, te ostale domaće i strane

fizičke i pravne osobe, koje tijekom postupka dokažu svoj izravni pravni i materijalni interes u svezi s ovom robom;

8. **"Zemlja izvoznica"** je zemlja podrijetla robe, a u slučaju robe koja se ne izvozi na carinsko područje Bosne i Hercegovine izravno iz zemlje podrijetla, to je zemlja iz koje se roba uvozi.

7.2.1.2 Opći uvjeti

Članak 23 – Opće zaštitne mjere predviđa mogućnost da Bosna i Hercegovina, u odgovarajućoj situaciji, poduzme zaštitne mjere u slučaju prekomjernog uvoza određenog proizvoda. U ovom slučaju, mjera se uvodi na uvoz određenog proizvoda bez obzira na podrijetlo sukladno članku XIX **GATT**-a 1994.

Međutim, stavak 2 istog članka dozvoljava Bosni i Hercegovini da poduzima odgovarajuće **bilateralne zaštitne mjere** prema drugoj Članici CEFTA-e, sukladno procedurama utvrđenim u članku 24 CEFTA Sporazuma.

Temeljna razlika između mjera predviđenih člankom XIX **GATT**-a i bilateralnih zaštitnih mjera je u dužini trajanja mjere, kao i obliku mjere (npr. mjera u skladu sa člankom XIX GATT-a 1994. može biti carinska pristojba ili količinsko ograničenje, dok bilateralna mjera može biti samo u obliku carinske pristojbe).

Općenito, uvjeti za poduzimanje zaštitne mjere su kada je uvoz iz druge Članice CEFTA-e u tako povećanim količinama i pod takvim uvjetima da prouzroči ili prijeti prouzročenjem:

→ **ozbiljne štete** domaćim proizvođačima sličnih ili izravno konkurentnih proizvoda na teritoriju Bosne i Hercegovine, ili
→ **ozbiljnih poremećaja** u bilo kojem sektoru gospodarstva, koji bi mogli dovesti do ozbiljnog pogoršanja gospodarske situacije u Bosni i Hercegovini.

Članak 23 *bis* – *Posebne zaštitne mjere* - kao izuzetak u odnosu na gore navedene principe (opće zaštitne mjere iz članka 23), zasnovan je na posebnoj osjetljivosti poljoprivrednog sektora. Kao takav, daje mogućnost za određene povoljnosti u odnosu na primjenu članka XIX **GATT**-a 1994., a vezano za trgovinu poljoprivrednim proizvodima.

Osnovi uvjet za primjenu ovog članka je postojanje carinske koncesije (na dani proizvod) koja je odobrena sukladno **Aneksu 3** Sporazumu.

Odredbe ovog članka predviđaju mogućnost uvođenja mjere zaštite za određeni poljoprivredni proizvod (za koji postoji koncesija) po ubrzanoj proceduri. Ovakva ubrzana procedura, za razliku od članka 23, podrazumijeva da CEFTA Stranka može,

→ nakon prethodnog postupka (preliminarne istrage) kojim utvrđuje **postojanje ozbiljnog poremećaja** na domaćem tržištu ili domaćim regulatornim mehanizmima, a koji je nastao kao rezultat prekomjernog uvoza danog proizvoda iz neke druge Stranke, i
→ pokretanja postupka konzultacija

poduzeti odgovarajuće mjere koje smatra potrebitim, do pronalaska rješenja.

Zajednička izjava koja se odnosi na članke 22, 23 i 24 CEFTA Sporazuma, obvezuje Članice da prije uvođenja zaštitnih mjera imaju na snazi domaće propise o zaštitnim mjerama, koje su sukladne odredbama WTO-a. Budući da je 2002. godine usvojila **„Odluku o mjerama zaštite domaće proizvodnje od prekomjernog uvoza“** („Službeni glasnik BiH“, br. 30/02) koja sukladna odgovarajućim odredbama WTO-a, Bosna i Hercegovina ispunjava uvjete za uvođenje zaštitnih mjera u trgovini sa Članicama CEFTA. Ove mjere moraju biti uvedene sukladno proceduri koja je predviđena Odlukom.

7.2.1.3 Procedura za pokretanje prethodnog postupka

Kada se pojavi problem prekomjernog uvoza nekog proizvoda u BiH, primjenjuje se gore navedena Odluka, i to na slijedeći način:

1. Domaća proizvodnja (domaći proizvođači) moraju pokrenuti inicijativu za pokretanje istrage o ozbiljnoj šteti ili opasnosti od ozbiljne šete zbog prekomjernog uvoza istog ili sličnog proizvoda na način da, Ministarstvu vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH (u daljem tekstu: Ministarstvo), dostave prijedlog za pokretanje prethodnog postupka (članak 5 Odluke). Prijedlog mora biti dostavljen u pisanoj formi i mora sadržavati slijedeće podatke:

   - opis proizvoda koji se uvozi u povećanim količinama, s navedenom tarifnom oznakom (**8 ili 10 znakova**) i opisom prema propisima o carinskoj tarifi;
   - naziv tvrtke i sjedište proizvođača, izvoznika i uvoznika uvezenog proizvoda;
   - stupanj i iznos povećanog uvoza određene robe u apsolutnim i relativnim količinama i vrijednostima u odnosu na domaću proizvodnju i potrošnju;
   - cijena uvezene robe, posebice ako je došlo do značajnog sniženja cijene u poređenju sa cijenom iste robe koja je izravno konkurentna;
   - utjecaj na domaću proizvodnju izražen u kretanjima gospodarskih pokazatelja, kao što su:

     a) promjene udjela na domaćem tržištu na temelju povećanog uvoza;
     b) promjena obujma prodaje, proizvodnje, produktivnosti, iskorištenosti proizvodnih kapaciteta, stanje dobiti ili gubitaka i utjecaj povećanog uvoza na zaposlenost u određenoj proizvodnoj djelatnosti;
     c) utjecaj uvoza na opskrbu domaćeg tržišta i na povećanje stupnja ovisnosti od uvoza;
     d) sniženje cijena iste robe, koja je izravno konkurentna ili sprječavanje rasta cijena do kojeg bi normalno došlo;

e) povećanje zalihe uvozne robe na domaćem tržištu.

Ovi podaci moraju ukazivati na izravnu uzročnu svezu između prekomjernog uvoza i utjecaja na domaću proizvodnju.

Napomena: Radi boljeg razumijevanja prethodno navedenih pokazatelja, u osjenčenom polju, dajemo listu faktora dokazivanja ozbiljne štete i uzročne veze prekomjernog uvoza i štete.

U dokazivanju ozbiljne štete, moraju se uzeti u obzir mjerljivi faktori koji se odnose na proizvod za koji se traži zaštita:

- *Ukupna potrošnja tog proizvoda u posljednje 3-4 godine (i domaćeg i uvoznog),*
- *Kapaciteti i iskorištenost kapaciteta domaće proizvodnje u posljednje 3-4 godine za taj proizvod,*
- *Domaća proizvodnja tog proizvoda u posljednje 3-4 godine,*
- *Količina prodaje tog domaćeg proizvoda u posljednje 3-4 godine,*
- *Zalihe tog proizvoda kod domaćih proizvođača u posljednje 3-4 godine,*
- *Zaposlenost kod domaćih proizvođača u posljednje 3-4 godine,*
- *Udio na tržištu domaćih proizvođača u posljednje 3-4 godine,*
- *Usporedba uvoznih i domaćih cijena istog proizvoda ili izravno konkurentnog proizvoda u posljednje 3-4 godine,*
- *Profitabilnost domaće proizvodnje u posljednje 3-4 godine,*
- *Produktivnost domaće proizvodnje u posljednje 3-4 godine;*

Da bi se dokazalo postojanje sveze između povećanja uvoza i ozbiljne štete slijedeći ostali faktori trebaju biti uzeti u obzir:

- *Učinci promjena u potrošnji,*
- *Učinci konkurencije između domaćih proizvođača,*
- *Alternativni proizvodi i promjene u navikama potrošača,*
- *Proizvodni kapaciteti,*
- *Promjene u troškovima proizvodnje,*
- *Učinci promjena u izvozu domaćih proizvoda (konstantan pad izvoza).*

2. Nakon dostavljanja podataka, Ministarstvo mora u roku od 15 dana ispitati da li je prijedlog podnesen sukladno gore navedenim uvjetima, te izvijestiti podnositelja da li je zahtjev potpun ili nepotpun. U slučaju nepotpunog prijedloga, podnositelj ima rok od 15 dana da isti dopuni.

3. U toku ovih 30 dana, Ministarstvo je obvezno da sukladno članku 24 CEFTA-e, prije pokretanja prethodnog postupka, pokuša bilateralno (putem izravnih konzultacija) riješiti probleme sa Članicom protiv koje želi započeti istragu za utvrđivanje osnova za donošenje bilateralne zaštitne mjere.

4. Kada konzultacije ne dovedu do zadovoljavajućeg rješenja, a podneseni prijedlog je u skladu sa zahtjevima iz članka 5 Odluke, Bosna i Hercegovina može donijeti Odluku o pokretanju prethodnog postupka, te istu objaviti u Službenom glasniku BiH (sukladno članku 7 Odluke).

5. U istom trenutku, Ministarstvo je obvezno izvijestiti drugu Stranku i Zajednički odbor CEFTA-e (članak 24, stavak 3, CEFTA Sporazuma). Ova obavijest mora sadržavati sve relevantne informacije. Zajednički odbor će, u tom slučaju, donijeti preporuku u roku od 30 dana.

7.2.1.4 Uvođenje mjere

1. U slučaju postojanja izvanrednih i kritičnih okolnosti koje zahtijevaju žurno djelovanje, Bosna i Hercegovina može uvesti privremenu mjeru u roku od 15 dana (da bi se dobili komentari zainteresiranih strana sukladno članku 7 Odluke) od objavljivanja. Privremena mjera se može donijeti samo u trajanju od maksimalno 200 dana i može biti samo u obliku povećanja carinske stope, sukladno članku 15 Odluke.

2. Nakon što protekne 30 dana od obavijesti pomenute u točki 5 (7.2.1.3 Procedura za pokretanje prethodnog postupka), Vijeće ministara BiH može uvesti zaštitnu mjeru koja mora sadržavati podatke iz članka 10 Odluke.

3. Bilateralna zaštitna mjera može biti u obliku povećane carinske stope za Članice CEFTA-e, i to (stavak 5, članak 24 CEFTA-e):

   → MFN carinske stope koja se primjenjuje u BiH i koja je na snazi kada je aktivnost poduzeta, ili
   → MFN carinske stope koja se primjenjuje u BiH i koja je na snazi na dan koji izravno prethodi danu stupanja na snagu CEFTA Sporazuma.

4. Dužina trajanja **bilateralne zaštitne mjere** neće prelaziti godinu dana i moguće je obnoviti je samo na još jednu godinu dana. Niti jedna mjera se neće primjenjivati na uvoz proizvoda koji je prethodno bio predmetom takve mjere u razdoblju od dvije godine od isteka mjere.

7.2.2 Antidampinške mjere

Članak 22 Sporazuma ima dva stavka. Prvi daje uvjete za donošenje antidampinških mjera, dok drugi podcrtava obvezu izvještavanja o njima. Također, postoji odredba koja određuje da se ovaj stavak treba tumačiti zajedno sa Zajedničkom izjavom o člancima 21, 22 i 23, koja navodi da članice CEFTA-e neće primjenjivati antidampinške mjere bez odgovarajućih domaćih propisa. Obzirom da je **"Odluka o postupku i načinu utvrđivanja antidampinške i kompenzatorne pristojbe"** („Službeni glasnik BiH", br. 77/05) donesena

2005. godine (u daljem tekstu: Odluka), Bosna i Hercegovina ispunjava uvjete iz Zajedničke izjave.

7.2.2.1 Definicije

1. **Antidampinške pristojbe -** Riječ je o pristojbama koje se uvode u slučaju da istraga pokaže slijedeće: došlo je do dampinga, nanijeta je šteta industriji BiH i primjena mjera je u interesu BiH. Pristojbe se obično uvode u dvije faze: prvo, privremene pristojbe čije je maksimalno trajanje ***devet mjeseci,*** a koje se uvode da bi se osigurala privremena olakšica industriji BiH dok se ne donese konačna odluka i drugo, nakon ovih slijede konačne pristojbe koje obično važe ***pet godina***, iako bi trebale ostati na snazi koliko je god potrebito da bi se suzbio damping koji uzroči štetu, s tim da je uvođenje navedenih mjera u interesu BiH.
2. **Damping -** Za proizvod se smatra da je nad njim izvršen damping ukoliko je njegova izvozna cijena u BiH niža od usporedive cijene dotičnog proizvoda u okviru uobičajenih trgovinskih uvjeta u zemlji izvoznici.
3. **Dampinška marža -** Dampinška marža predstavlja razliku između normalne vrijednosti i izvozne cijene. Dampinška se marža obično iskazuje kao ponderirani prosjek svih transakcija koje su uzete u obzir.
4. **Interes BiH -** Predstavlja treći temeljni element procesa antidampinga budući da, pored dampinga i štete, mora postojati nalaz da je u interesu BiH da uvede antidampinške mjere.
5. **Kalendarska godina -** Period koji počinje 1. siječnja i završava se sa 31. prosincom dane godine.
6. **Nesurađivanje -** Ukoliko zainteresirana stranka ne surađuje, ili surađuje samo djelomično, tako da se Ministarstvu vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH (u daljem tekstu: Ministarstvo) uskraćuju značajne informacije, vjerojatno je da će navedeno imati negativan rezultat po tu zainteresiranu stranku. U biti, u ovom slučaju, Ministarstvo će temeljiti svoj slučaj na informacijama koje su mu dostupne, odnosno na žalbi. Ministarstvo će uzeti u obzir da zainteresirana stranka ne surađuje pod slijedećim okolnostima: ukoliko stranka zabrani pristup potrebitim informacijama unutar predviđenog vremenskog roka, ukoliko stranka ne pruži potrebite informacije unutar predviđenog vremenskog roka, ukoliko stranka u velikoj mjeri ometa istragu, te u slučaju da stranka pruži lažne ili obmanjujuće informacije.
7. **Povjerljivost -** Izvoznici ili podnosioci zahtjeva mogu u dokumentima, koji će se dati na uvid drugim zainteresiranim strankama, ne navesti povjerljive informacije, pod uvjetom da pripreme sažetke koji sadrže informacije koje se ne smatraju povjerljivim. Informacije koje su u ovom kontekstu dostavljene Ministarstvu, mogu se koristiti samo u svrhu antidampinške istrage. U suštini postoje dvije vrste informacija koje se pružaju u okviru antidampinške istrage: informacije koje su povjerljive naravi i one koje se daju na temelju povjerljivosti.
8. **Proizvod -** Proizvod koji je predmet istrage i koji je definiran u obavijesti o pokretanju ispitnog postupka.

9. **Puštanje u slobodan promet -** Slučaj kada je carina plaćena na granici BiH i kada je roba u slobodnom prometu unutar BiH.
10. **Raspoložive činjenice -** U slučajevima kada zainteresirana stranka odbija pristup potrebitim informacijama, ili ih ne pruži na neki drugi način do predviđenog roka, ili u značajnoj mjeri ometa istragu, privremeni ili konačni nalazi se mogu utvrditi na temelju raspoloživih činjenica. Ukoliko se utvrdi da je dostavljena lažna ili obmanjujuća informacija, informacija se može zanemariti i mogu se iskoristiti raspoložive činjenice. Stoga je u interesu stranaka koje su uključene u antidampinški postupak da aktivno surađuju.
11. **Refundiranje -** Riječ je o povratu novca uvoznicima u slučaju da ovi mogu pokazati da antidampinške pristojbe koje su platili premašuju dampinšku maržu ili maržu štete.
12. **Sličan proizvod -** Riječ je o proizvodu koji se poredi na izvoznom i domaćem tržištu. Potrebito je da proizvod bude ili identičan, odnosno jednak po svim aspektima, ili bi trebao imati karakteristike koje su jako slične karakteristikama proizvoda koji je u pitanju, pri čemu se u obzir trebaju uzeti slijedeći faktori: glavne fizičke i tehničke karakteristike, odnosno kemijski sastav i fizičke osobine, uporaba proizvoda, funkcija proizvoda i kupčeva predodžba o proizvodu.
13. **Šteta -** Označava materijalnu štetu po interes BiH, prijetnju materijalnom štetom po interes BiH, ili stvarno ometanje razvoja industrije BiH.
14. **Upitnik -** Upitnik je dokument koji Ministarstvo šalje izvoznicima, uvoznicima i industriji BiH, a u kojem se traže sve informacije koje su značajne za istragu koju provodi Ministarstvo; riječ je o detaljnom, dugom i složenom dokumentu i potrebito ga je jako pažljivo ispuniti.
15. **Uzročna veza -** Mora postojati dokaz sveze između dampinškog uvoza i štete.

7.2.2.2 Zahtjev za propisivanje antidampinške pristojbe

Ukoliko industrija u Bosni i Hercegovini smatra da joj dampinški uvoz uzroči materijalnu štetu, može podnijeti formalnu, pisanu žalbu Ministarstvu, uz dokaz dampinga i štete te njihove međusobne sveze. Navedeno mogu individualno uraditi same BiH tvrtke ili organizacija koja predstavlja BiH industriju.

Ministarstvo će proučiti žalbu da bi utvrdilo postoji li dovoljno dokaza da se opravda otvaranje formalne istrage. Ukoliko postoji dovoljan dokaz dampinga, štete i njihove uzročne sveze, Ministarstvo je obvezno otvoriti postupak.

7.2.2.3 Sadržina zahtjeva

U slučaju da Ministarstvo utvrdi da ne postoji dovoljan dokaz dampinga ili štete, ili ukoliko žalbu ne podržava "većinski udio" industrije o kojoj je riječ, žalba će biti odbijena. Sukladno tome, žalbu moraju podržati proizvođači iz BiH koji čine više od **50% proizvodnje istog ili sličnog proizvoda** (stavak 2, članak 28 Odluke).

Proizvođači iz BiH koji su povezani sa proizvođačima navodno dampinškog proizvoda, ili oni koji su i sami uvoznici ovog proizvoda, mogu biti isključeni za potrebe ove kalkulacije (stavak 3, članak 28 Odluke).

Sama izjava da je došlo do dampinga, odnosno nepotvrđena relevantnim dokazom, nije dovoljna. Da bi se zahtjev smatrao relevantnim neophodno je uz zahtjev dostaviti i slijedeće podatke (stavak 5, članak 28 Odluke):

a) naziv tvrtke i sjedište podnositelja zahtjeva. Kada se zahtjev podnosi u ime domaće proizvodnje mora se navesti proizvodnja u ime koje se zahtjev podnosi s popisom svih domaćih proizvođača iste robe (ili udruga domaćih proizvođača iste robe), te što precizniji opis obujma i vrijednosti domaće proizvodnje iste robe koju proizvode ti proizvođači;
b) opis robe koja se uvozi u povećanim količinama, s navedenom tarifnom oznakom (8 ili 10 znakova) i opisom prema propisima o carinskoj tarifi;
c) cijenu uvezene robe, naziv zemlje ili zemalja podrijetla ili izvoza, naziv svakog poznatog izvoznika ili stranog proizvođača i popis uvoznika koji uvoze robu iz zahtjeva;
d) podatke o cijenama iste robe koja je namijenjena potrošnji na domaćem tržištu zemlje ili zemalja izvoza, te podatke o izvoznim cijenama;
e) podatke o obujmu uvoza, utjecaju tog uvoza na cijene iste robe na domaćem tržištu kao i mogući kasniji utjecaj uvoza na domaću proizvodnju.

Bez ovih podataka, Ministarstvo će odbaciti zahtjev kao neutemeljen.

7.2.2.4 Odluka o pokretanju ispitnog postupka

Ukoliko zahtjev ispunjava sve navedene uvjete, Ministarstvo će pokrenuti ispitni postupak. Nakon što se donese odluka o otvaranju formalnog ispitnog postupka, donosi se tzv. **“obavijest o pokretanju ispitnog postupka”**, te objavljuje u Službenom glasniku BiH.

“Obavijest o pokretanju” sadrži niz ključnih elemenata (stavak 2, članak 30 Odluke):

a) datum pokretanja ispitnog postupka;
b) podatke o robi koja se ispituje;
c) naziv zemlje izvoznice ili popis zemalja izvoznica, odnosno podrijetla na koje se ispitni postupak odnosi;
d) kratak prikaz zahtjeva za pokretanje ispitnog postupka;
e) adresa na koju zainteresirane stranke trebaju poslati primjedbe ili eventualno druge dokaze;
f) dokaze na temelju čega se u prijavi tvrdi da je došlo do dampinga ili opis postupka subvencioniranja koje treba istražiti;

g) kratak prikaz činjenica na kojima se eventualna šteta zasniva;

h)[1] rok u kojem zainteresirane stranke ili osobe koje su oni ovlastili za podnošenje zahtjeva mogu iznijeti svoje stavove, mišljenja i pisane dokaze, te u kojem mogu zahtijevati usmeno saslušanje.

Sve poznate zainteresirane stranke, što uključuje vladu zemlje(alja) izvoznika, će biti izviještene, što vrši Ministarstvo.

7.2.2.5 Ispitni postupak

Ispitni postupak koji provodi Ministarstvo će, odvojeno i istovremeno, obuhvatiti i damping i štetu. Kao prvi korak, Ministarstvo će izdati upitnik za izvoznike i uvoznike imenovane u žalbi kako bi se procijenio damping, te za proizvođače iz BiH, kako bi se procjenila šteta. U ovim će se upitnicima tražiti opće informacije o tvrtki, te posebne informacije koje se odnose na operativnu statistiku (npr. promet, količinu i vrijednost prodaje, itd).

Od ključnog je značaja da tvrtke poštuju zakonske rokove za ispunjavanje i dostavljanje ovih upitnika. Zakonski rok je ***tridesetsedam*** dana od dana kada su poslani. U praksi je, međutim, dano ***četrdeset dana*** od datuma zvanične objave obavijesti o pokretanju. Moraju se osigurati popunjene verzije upitnika koje će sadržavati povjerljivi i javni dio.

Upitnik i posjeti u svrhu provjere koji potom slijede, predstavljaju središnji dio antidampinške istrage. Kao takvi, izuzetno je važno, i od ključnog je značaja, da izvoznici surađuju u tijeku istrage, ne samo tako što će dostaviti ispunjene upitnike do predviđenog roka. U slučaju potrebe, nakon što se upitnici ispune i vrate, (te nakon što je tvrtka dala svoj pristanak, a izviještena je i diplomatska misija zemlje izvoznice u BiH) dužnosnici Ministarstva posjećuju urede svih učesnika- proizvođača iz BiH, uvoznika i izvoznika, kako bi provjerili odgovore.

Ovi tzv. **"posjeti u svrhu provjere"** predstavljaju garanciju da je istraga pravična i da osigurava da će se svaka buduća odluka temeljiti na čvrstim dokazima koji su u potpunosti provjereni. Ukoliko tvrtka ne surađuje, vršitelji istrage će morati koristiti najbolje raspoložive informacije. Ovo će, općenito, proizvesti lošije rezultate po izvoznika koji ne surađuje u poređenju sa izvoznicima iz iste zemlje koji su surađivali u ispitnom postupku.

Tvrtka nad kojom se provodi ispitni postupak bi trebala imenovati dva ili tri člana višeg rukovodstva kako bi koordinirali ispunjavanje upitnika, te surađivali sa vršiteljima istrage. To su obično šef računovodstva, rukovoditelj proizvodnje i/ili rukovoditelj prodaje. Imenujući osoblje za navedenu svrhu, tvrtka može pomoći da ispitni postupak napreduje što je moguće učinkovitije i neometano, uz minimalno ometanje poslovanja.

Tvrtka također pomaže vršiteljima ispitnog postupka da dođu do svih potrebitih informacija, pri čemu se na minimum svodi rizik da će se Ministarstvo morati služiti informacijama koje

[1] Ovaj rok ne može biti manji od 15 dana

su raspoložive iz drugih izvora. Ovim će se osigurati da odluke koje se donesu na kraju ispitnog postupka što realnije odražavaju situaciju u kojoj se tvrtka nalazi.

Na kraju je potrebito imati u vidu da zakon obvezuje vršitelje antidampinškog ispitnog postupka da poštuju povjerljivost svih informacija koje su im dane u tijeku ispitnog postupka; svaka informacija koju dobiju će biti korištena samo u svrhu za koju je tražena.

7.2.2.6 Vremenski okvir ispitnog postupka

Ispitni postupak o antidampiškom slučaju treba biti zaključen u roku od **jedne godine**, a maksimalno u roku od **18 mjeseci** od dana objave odluke o pokretanju postupka (stavak 9, članak 31 Odluke). Nakon završetka postupka, Ministarstvo je dužno predložiti konačnu antidampinšku pristojbu Vijeću ministara BiH ili odbiti zahtjev (zaustaviti proceduru).

7.2.2.7 Privremene i konačne antidampinške pristojbe

Nakon isteka **60 dana** od dana objave formalne odluke o započinjanju ispitnog postupka u Službenom glasniku BiH, ukoliko Ministarstvo pokaže da je došlo do dampinga, pri čemu je nanijeta šteta BiH industriji i interes BiH zahtijeva intervenciju, Ministarstvo će predložiti Vijeću ministara BiH nametanje privremene pristojbe. One mogu biti uvedene na razdoblje od **4 mjeseca** sa mogućim produženjem do **9 mjeseci**.

Nakon njihova uvođenja, uvoznici proizvoda na koje se privremene pristojbe odnose moraju, prilikom uvoza robe, platiti antidampinšku pristojbu (ili položiti instrument osiguranja plaćanja) koja će biti vraćena ukoliko se zaustavi procedura ispitnog postupka.

Privremena antidampinška pristojba se propisuje za svakog pojedinačnog proizvođača ili izvoznika proizvoda u Bosnu i Hercegovinu.

7.2.2.8 Konačna antidampinška pristojba

Ako Ministarstvo utvrdi da je u razdoblju na koje se odnosi ispitni postupak postojao dampinški uvoz koji je prouzročio štetu, predlaže Vijeću ministara BiH uvođenje konačne antidampinške mjere. Konačna antidampinška pristojba se primjenjuje na proizvode uvezene u BiH od dana objave pokretanja ispitnog postupka u Službenom glasniku BiH.

Ukoliko je prije donošenja konačne antidampinške pristojbe na snazi bila privremena antidampinška pristojba, uvoznik će ostvariti refundiranje ukoliko je konačna pristojba manja od privremene, a ukoliko je konačna pristojba veća od privremene uvoznik neće platiti razliku.

Konačna antidampinška pristojba se propisuje za svakog pojedinačnog proizvođača ili izvoznika proizvoda u Bosnu i Hercegovinu. Za one prizvođače ili izvoznike koji surađuju u tijeku ispitnog postupka konačna antidampinška pristojba može biti manja. Konačna

antidampinška pristojba ne može biti na snazi duže od **5 godina** od dana objave konačne antidampinške pristojbe u Službenom glasniku BiH.

7.2.2.9 Dogovor o cijenama

U slučaju da ispitni postupak Ministarstva pokaže da postoji potreba za antidampinškim pristojbama, izvoznici mogu ponuditi tzv. **"dogovor o cijenama"** kako bi se cijene povećale do razine na kojoj se otklanja šteta ili damping. Uz uvjet da se može učinkovito pratiti, ova vrsta udruživanja može se prihvatiti kao alternativa pristojba.

Međutim, mora se naglasiti da se radi o antidampinškoj mjeri, tako da, ukoliko dođe do kršenja ili opoziva dogovora o cijenama, antidampinška pristojba će biti odmah nametnuta. Poput antidampinških pristojbi i dogovor o cijenama važi ***pet godina*** i automatski istječe ukoliko dođe do produženja razdoblja važenja pristojbi što ovisi od rezultata pregleda.

Također je potrebito istaći da Ministarstvo nije obvezno prihvatiti dogovor o cijenama ukoliko smatra da ponuda za dogovor o cijenama nije dovoljna da bi se eliminirao štetni damping. Isto tako, ukoliko je poznato da je tvrtka u prošlosti prekršila sporazum o dogovoru o cijenama, i to će se uzeti u obzir. Ukoliko se smatra da tvrtka nije surađivala tijekom istrage, Ministarstvo neće prihvatiti dogovor o cijenama.

7.2.2.10 Provjera antidampinških pristojbi

Temeljni cilj provjere antidampinške pristojbe je da se utvrdi potreba revizije antidampinške pristojbe. Postupak provjere se pokreće *ex officio* od strane Ministarstva ili na zahtjev izvoznika u BiH, uvoznika u BiH ili BiH proizvođača. Zahtjev mora sadržavati dokaze koji ukazuju na potrebu provjere (nepotrebnost antidampinške pristojbe). Trajanje procesa provjere antidampinške pristojbe je **1 godinu** dana a maksimalno **15 mjeseci**.

Radi lakšeg razumijevanja, u nastavku dajemo gafički prikaz procedure za primjenu antidampinških pristojbi.

Antidampinška procedura

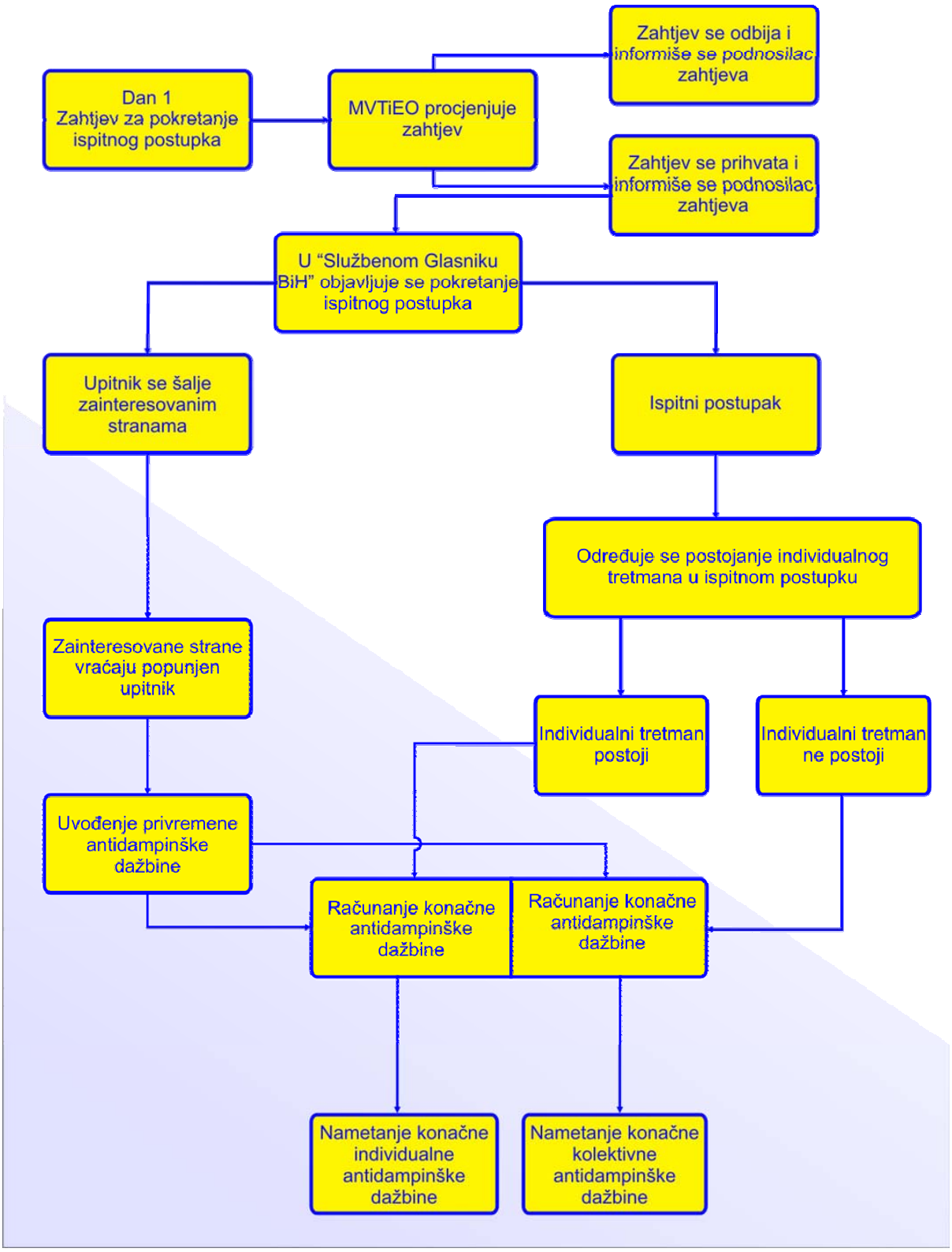

8. POGLAVLJE VI – Nova trgovinska pitanja

Ovo Poglavlje obuhvata članke 26 do 39 Sporazuma. Obzirom da niti bilateralni ugovori o slobodnoj trgovini kao ni „stara“ CEFTA nisu sadržavali odredbe koje detaljnije uređuju četiri oblasti: usluge, investicije, javne nabave, zaštita intelektualnog vlasništva, ovo je istovremeno novina i poboljšanje u CEFTA Sporazumu. Na prvi pogled, čini se da ove oblasti nemaju pretjeranu svezu sa trgovinom robama, koja čini okosnicu Sporazuma. Ipak, imajući u vidu širu sliku trgovine od puke razmjene, cilj Stranaka da šire svoju međusobnu trgovinu, kao i iskustva iz svijeta, vjerujemo da će se i teoretski i praktično pokazati važnost novih odredaba.

8.1 Usluge

Važnost usluga je i teoretski i praktično dokazana u svijetu. Tomu u prilog govori i činjenica da najveće ekonomske sile u svijetu imaju visoku stopu (preko 60%) učešća trgovine uslugama u svojim bruto društvenim proizvodima. Štoviše, usluge su neminovna prateća komponenta trgovine robama.

Dio Poglavlja koji se odnosi na usluge obuhvata članke 26 do 29 i utvrđuje: obujam i definicije, ciljeve, elektronsku trgovinu i razvojnu klauzulu. U procesu pregovora odlučeno je da se u ovoj fazi ne ide sa liberalizacijom sektora usluga. Ovo iz najmanje nekoliko razloga:

→ **Prvo**, slobodna trgovina uslugama, sukladno članku V **Općeg sporazuma o trgovini uslugama WTO-a (GATS)**, koji je pandan članku XXIV **GATT**-a 1994 (za robe), podrazumijeva mogućnost odstupanja od MFN tretmana, tj. davanje većih povlastica jednoj ili više zemalja, pod uvjetom da:
   a) obuhvata značajan broj sektora, i
   b) osigurava nepostojanje ili suštinsko ukidanje svake diskriminacije među ugovornim strankama.

→ U situaciji kada nekoliko Potpisnica CEFTA-e još uvijek vodi pregovore o pristupanju WTO-u, bilo bi praktično nemoguće odrediti koje su to dodatne koncesije koje bi bile odobrene CEFTA Stranama, kada je nepoznata MFN (ili polazna) razina.

→ **Drugo**, proces privatizacije velikih tvrtki koje se bave pružanjem usluga (npr. u sektoru telekomunikacija) još uvijek nije završen, pa bi to dodatno otežalo evenutalne pregovore.

→ **Treće**, trgovina uslugama koje su za razliku od roba „neopipljive“, vrlo je specifična i relativno nova i nerazvijena u zemljama regiona, pa bi, u ovom trenutku, u primjeni vjerojatno došlo do brojnih problema.

→ **Četvrto**, problemi u svezi definiranja nekih roba, koje se čak nekada definiraju „uslugom“ a nekada „robom“ (npr. električna energija).

Ipak, Sporazum je zapravo u članku - Razvojna klauzula „pripremio teren“ za trenutak kada Stranke odluče da idu u proces pregovora o međusobnoj liberalizaciji usluga, a da će obveze preuzete takvim pregovorima biti utvrđene u rasporedima koji će činiti sastavni dio Sporazuma.

8.2 Investicije

Posljednjih decenija trend je da se reguliranje investicija u svijetu prihvata kao dio trgovinskih sporazuma, pri čemu trgovina ostaje njihova glavna komponenta. Ekspanzija ovih sporazuma, koji pokušavaju olakšati međunarodnu trgovinu i prekogranično kretanje faktora proizvodnje, smatra se novim fenomenom sa potencijalno dubokim implikacijama na međunarodne trgovinske odnose (npr. do polovine 2005. godine, zaključeno je više od 200 ovakvih sporazuma, a najpoznatiji su: Ugovor o osnutku EZ iz 1957, NAFTA i MERCOSUR iz 1994, CAFTA iz 2004, itd). Bitno je istaći da, usprkos pokušajima pregovaranja, do danas nije potpisan niti jedan jedinstveni multilateralni sporazum koji regulira poticanje i zaštitu stranih investicija na teritorijima Stranaka.

U cilju izbjegavanja nedoumica, WTO Sporazum o investicionim mjerama vezanim za trgovinu - **TRIMS** sporazum, kvalitativno je drugačiji multilateralni okvir za investicije. On ograničava korištenje određenih investicionih mjera koje narušavaju trgovinu i obvezuje WTO članice da u svom zakonodavstvu uklone sve TRIMS mjere koje nisu konzistentne **Članku III** (Nacionalni tertman) i **Članku XI** (Eliminacija količinskih ograničenja) **GATT**-a 1994.

Odredbe o investicijama u CEFTA Sporazumu nalazimo u članku 1, Poglavlju VI (članovi 30 do 33 sa pripadajućim **Aneksom 6**), odnosne odredbe Poglavlja VII, koje se odnose na pravila funkcioniranja, uspostavu Zajedničkog odbora i upravljanje provedbom Sporazuma, a posebice u članku 43 i **Aneksu 9**, te u Zajedničkoj izjavi o suradnji i pomoći. Pravilno razumijevanje odredaba o investicijama podrazumijeva njihovo integralno promatranje zajedno sa konciznim i pravilnim razumijevanjem tekstova sporazuma iz **Aneksa 6**, te zakona i propisa koji reguliraju ovu oblast, kako domaćim, tako i međunarodnim, uključujući i makar djelomična znanja o prevenciji, rješavanju sporova i pravilima arbitraže.

Poglavlje VI - Dio B obuhvata četiri članka, od 30 do 33, i utvrđuje: obujam primjene, ciljeve, tretman investicija i razvojnu klauzulu.

→ **Obujam** – Člankom 30 potvrđena su prava i obveze prema zaključenim bilateralnim sporazumima o poticanju i zaštiti investicija, kao *lex specialis* propisom. Svi sporazumi zaključeni između Stranaka navedeni su u **Aneksu 6**, što u odnosu na Bosnu i Hercegovinu znači da se za investicije primjenjuju odredbe sporazuma o poticanju i zaštiti investicija ugovorene sa Hrvatskom, Crnom Gorom, Makedonijom i Srbijom sa

UNMIK/Kosovom[2]. Za ostale zemlje Članice CEFTA 2006 (kada je u pitanju BiH, to je Albanija), važe odredbe sporazuma CEFTA 2006 koje se odnose na investicije ili nacionalni pravni okviri, sve do zaključenja bilateralnih sporazuma o poticanju i zaštiti investicija, pri čemu se moraju uzeti u obzir opća izuzeća od Nacionalnog tretmana (NT) i Tretmana najpovlaštenijeg naroda (MFN tretman), kao i prednosti Razvojne klauzule.

→ **Ciljevi** – Stvaranje i održavanje stabilnih, povoljnih i transparentnih uvjeta, kao i promocija i olakšavanje investiranja za investitore Stranaka sukladno domaćim zakonima i propisima, u stvari su samo općenito okvir ostavljen Stranki domaćinu i njezinoj politici koja glasa "za" ili „protiv" stranih investicija.

→ **Tretman investicija** – Člankom 32 dan je jednak i pravičan tretman i puna zaštita i sigurnost investicija, Tretman najpovlaštenijeg naroda i Nacionalni tretman investicijama koje potiču iz Stranaka, čime se investicijama investitora Stranaka daje najmanje isti tretman koji je dan vlastitim investitorima ili investitorima treće Stranke. Ovakve odredbe sadržane su i u bilateralnim sporazumima o poticanju i zaštiti stranih investicija, te je tako, na bazi MFN tretmana, postignuto odobravanje jednakog tretmana za strane investicije na teritoriju Stranaka, čak i za one Stranke koje, do sada, nisu zaključile ove bilateralne sporazume. Odobrena su i opća izuzeća od nediskriminatornog tretmana, NT i MFN tretmana, koja se odobravaju sukladno međunarodnim multilateralnim sporazumima, konvencijama i aranžmanima, koji reguliraju sektor stranih investicija u međunarodnim okvirima.

→ **Razvojna klauzula** – postignuta je opredijeljenost Stranaka za reviziju pravnog okvira u pogledu investicija, razmjenu informacija o ovim pitanjima, te ispitivanje mogućnosti dodatnih prednosti za investitore Stranaka, ili čak trećih država.

Arbitraža prema članku 43 i **Aneksu 9** – Uspostava i funkcioniranje Arbitražnog tribunala, razlikuje se u odnosu na odredbe bilateralnih sporazuma o poticanju i zaštiti stranih investicija. U slučaju nastanka spora između Stranaka, a posebice spora između investitora jedne Stranke i Stranke, predviđene kazne za neizvršenje obveza, prema odredbama CEFTA Sporazuma su kvalitativno i kvantitativno drugačije.

Imajući u vidu ostale odredbe sporazuma, članke i anekse sporazumu koji se odnose na suradnju između Stranaka, Zajednički odbor i njegove nadležnosti i aktivnosti, te mogućnosti korištenja mehanizama prijateljskih dogovora, diplomatskih pregovora i medijacije, postoji širok spektar mogućnosti rješavanja nesuglasica. Zato su male šanse da će se arbitražne procedure, prema odredbama CEFTA Sporazuma, u praksi i koristiti.

[2] Obzirom da su Bugarska i Rumunjska u međuvremenu postale članicama EU, tj. izašle iz CEFTA Sporazuma, odredbe o investicijama unutar CEFTA Sporazuma se na njih ne primjenjuju. Međutim, u primjeni je prethodno zaključen sporazum o poticanju i zaštiti investicija sa Rumunijom, dok je isti sporazum sa Bugarskom u toku procesa pregovora.

8.3 Javne nabave

Dio Poglavlja koji uređuje pitanja javnih nabava obuhvata članke 34 do 36. Ovo pitanje opet, iz specifičnog kuta gledanja, ima i specifičan značaj. Razlike među Potpisnicama u smislu postojanja odgovarajućih institucija, propisa ali i primjene su značajne. I ovdje se moralo naći „zajednički nazivnik“, koji sa jedne strane ne bi obvezivao „napredne“ Stranke (među kojima je i Bosna i Hercegovina) da prave korake unazad, a sa druge strane ne bi zahtijevao od drugih Stranaka da praktično preko noći usvoje propise i uspostave funkcionalne institucije.

Praktično, ovo pitanje je osobito važno jer je poznato koliko česti i novčano vrijedni mogu biti poslovi iz oblasti javnih nabava. Prema informacijama kojima raspolažemo, tvrtke iz Bosne i Hercegovine su vrlo zainteresirane da se natječu za dodjelu ugovora o javnim nabavama u drugim zemljama, ali prvenstveno na prostorima zemalja u regionu.

U ovoj oblasti je bilo potrebito urediti najmanje dvije stvari: transparentnost postupaka javnih nabava, bez diskriminiranja, na načelima otvorene i učinkovite konkurencije, te postupno otvaranje tržišta javnih nabava Stranaka, tako da dobavljači drugih Stranaka ne dobiju tretman manje povoljan od onog koji se odobrava domaćim ponuđačima roba, usluga i radova.

Vrlo konkretno, u prvom slučaju se radi o nediskriminaciji po MFN temelju, tj. istom tretmanu dobavljača drugih CEFTA Stranaka u Bosni i Hercegovini. Ova obveza postoji od dana stupanja na snagu CEFTA Sporazuma. U drugom slučaju se radi o Nacionalnom tretmanu, tj. nediskriminaciji stranih u odnosu na domaće ponuđače. S obzirom na specifičnost sadržanu upravo u drugom slučaju, predviđeno je postupno otvaranje do **1. svibnja 2010. godine**.

Bitno je napomenuti da je **Zakon o javnim nabavama Bosne i Hercegovine („Službeni gasnik BiH, br. 49/04, 19/05, 52/05, 8/06, 24/06 i 70/06)**, već predvidio jednak tretman dobavljača i aktivnu i otvorenu konkurenciju. Međutim, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je, putem **Odluke o obveznom korištenju preferencijalnog tretmana domaćeg u postupku javnih nabava** („Službeni glasnik BiH“, br. 105/06), u cilju obnove i zaštite razvoja gospodarstva Bosne i Hercegovine, a u svrhu poređenja ponuda, utvrdilo umanjenje cijena domaćih ponuda u visini od **10% za 2007. i 2008.** godinu. Visina preferencijalnog faktora za **2009. i 2010. godinu bit će 5%**. Dakle, preferencijalni tretman za Stranke sporazuma prestaje da važi sa 01.05.2010. godine. Radi boljeg razumijevanja, u nastavku dajemo tekst odgovarajućih odredaba Sporazuma:

2. *Svaka Stranka će ne kasnije od 1. svibnja 2010. godine osigurati postupno i učinkovito otvaranje svog tržišta vladinih nabava tako da, u odnosu na bilo koje relevantne zakone, propise, procedure i prakse, robe, usluge i dobavljači drugih Stranaka dobiju tretman ne manje povoljan od onog koji se odobrava domaćim robama, uslugama i dobavljačima. Naročito, Stranke će osigurati da njihovi subjekti:*

a. *ne tretiraju lokalnog dobavljača manje povoljno od drugog lokalnog dobavljača na temelju stupnja stranog partnerstva, ili vlasništva osobe druge Stranke; i*

b. ne diskriminiraju lokalne dobavljače na temelju toga što su robe ili usluge koje taj dobavljač nudi za određenu nabavu, robe ili usluge druge Stranke.

Treći član kojim se uređuje oblast javnih nabava, kao i u drugim novim trgovinskim oblastima je Razvojna klauzula. Njime se najprije predviđaju redovite revizije u napretku Stranaka u otvaranju njihovih tržišta javnih nabava, te je utvrđen i prvi rok (ne kasnije od **1. svibnja 2008. godine**) kada će Stranke unutar Zajedničkog odbora razmotriti primjenu transparentnosti i nediskriminacije na MFN temelju. Na temelju ovih „revizija“ će se pratiti i napredak u smislu osiguravanja Nacionalnog tretmana sadržanog u prethodno citiranim odredbama.

Konačno, ovaj članak sadrži i odredbu prema kojoj će Stranka iz Sporazuma, kao i kod prava intelektualnog vlasništva, u slučaju da nekoj trećoj strani ponudi prednosti veće od onih dogovorenih CEFTA Sporazumom, ponuditi adekvatne mogućnosti drugim CEFTA Strankama da stupe u pregovore s ciljem proširenja ovih prednosti i na njih, ali na recipročnom temelju.

8.4 Zaštita intelektualnog vlasništva

Odredbe o zaštiti intelektualnog vlasništva, među novim pitanjima, možda najviše djeluju „neopipljivo“. Međutim, imajući u vidu kretanja u svijetu, kao i činjenicu da ni sami nismo svjesni koliko zaštićenih prava intelektualnog vlasništva koristimo u običnom svakodnevnom životu (računalni programi, knjige, nosači zvuka, i sl.), ova oblast tek dobija na značaju u Bosni i Hercegovini, pa i samom regionu.

Važnost zaštite prava intelektualnog vlasništva iz perspektive CEFTA Sporazuma je najmanje dvojaka. S jedne strane interes BiH gospodarstva da njegova prava budu adekvatno zaštićena kako na domaćem tako i na tržištima Potpisnica, a s druge interes samog regiona da u cilju povećanja privlačnosti za ulaganja (domaća i strana) osigura „cijeli paket“, tj. uredi sve oblasti koje se izravno ili neizravno tiču poslovanja.

Odredbe ovog dijela obuhvataju članove 37 do 39 Sporazuma i uređuju: obujam i definicije, ciljeve i razvojnu klauzulu.

→ **Obujam i definicije** – kao što sam naziv kaže, uređuje obujam primjene i definira šta se smatra pravima intelektualnog vlasništva.

→ **Ciljevi** – cilj je odobravanje i osiguravanje adekvatne i učinkovite zaštite prava intelektualnog vlasništva. Kao i u mnogim drugim dijelovima koje Sporazum uređuje, i ovdje se pojavilo pitanje različitog stupnja institucionalne izgrađenosti i uređenosti ove oblasti među Potpisnicama CEFTA-e. Zato je, kao zajednički temelj, definiran određeni broj međunarodnih konvencija iz oblasti prava intelektualnog vlasništva (**Aneks 7** Sporazuma), kojima će Potpisnice pristupiti (one koje to već nisu), te do **1. svibnja**

2014. godine poduzeti sve potrebite mjere za adekvatnu i učinkovitu provedbu obveza koje iz njih proizilaze.

→ **Razvojna klauzula** – kao i drugi članci ove naravi, i ovaj zapravo predstavlja „odškrinuta vrata“ za dalje širenje. S jedne strane to je obveza Stranke da, u slučaju da ponudi trećoj strani (koja nije Stranka iz CEFTA Sporazuma) dodatne prednosti ili povlastice, stupi u pregovore sa CEFTA Stranama, radi proširenja tih prednosti ili povlastica na sve njih na temelju reciprociteta. Sa druge strane, postoji obveza Potpisnica da do **1. svibnja 2011. godine** revidiraju sadržaj **Aneksa 7** i evenutalno ga prošire dodavanjem novih konvencija iz ove oblasti.

9. POGLAVLJE VII – Pravila funkcioniranja

Kao što i sam naslov Poglavlja kaže, u ovom dijelu Sporazuma su uređena pitanja ali i institucionalne strukture potrebite za njegovo funkcioniranje. Obuhvata članke 40 do 52.

→ **Zajednički odbor** – Predstavlja najviše tijelo za praćenje u upravljanju provedbom Sporazuma. Članovi Zajedničkoga odbora su resorni ministri svih Potpisnica. Prva i konstituirajuća sjednica Zajedničkoga odbora je održana u Ohridu, 28. rujna 2007. godine. Tom prilikom je usvojen Poslovnik o radu Zajedničkoga odbora kao i set drugih odluka neophodnih za funkcioniranje Sporazuma (npr. odluka o uspostavi zajedničke liste medijatora, odluka o uspostavi pod-odbora, itd.).

→ **Procedura Zajedničkoga odbora** – sastanci Zajedničkoga odbora se održavaju kad god je to potrebito, a najmanje jednom godišnje. Zajednički odbor odlučuje koncezusom. Može uspostaviti odgovarajuća tijela za koja smatra da su mu potrebita u ispunjavanju njegovih zadataka. Na prvoj sjednici Zajedničkog odbora uspostavljena su tri pod-odbora, i to: Pod-odbor za poljoprivredu i sanitarne i fitosanitarne mjere, Pod-odbor za tehničke barijere i necarinske barijere trgovini i Pod-odbor za carinska pitanja i podrijetlo robe.

→ **Ispunjavanje obveza i konzultacije** – ovim člankom se uređuje obveza poštivanja ugovorenih odredaba, kao i procedure i rokovi za konzultacije u situacijama kada jedna Stranka smatra da neka druga Stranka ne ispunjava svoje obveze, te postupak medijacije kao jedne od novina u mehanizmu za rješavanje sporova.

→ **Arbitraža** – Postupak arbitraže je još jedna od novina u CEFTA Sporazumu. Konkretno, odredbe o arbitraži znače postojanje mehanizma za učinkovitije rješavanje sporova među Strankama. Dakle, sporovi koji nastanu u smislu tumačenja ili primjene ugovorenih odredaba mogu, ukoliko se ne riješe izravnim konzultacijama ili unutar Zajedničkoga odbora, biti upućeni na arbitražu. Uspostava i funkcioniranje arbitražnog tribunala je uređeno **Aneksom 9** Sporazuma. Odluke tribunala su konačne i obvezujuće za sve Stranke u sporu.

→ **Transparentnost** – odredbe ovog članka imaju osobitu važnost zbog činjenice da obvezuju sve Stranke da odmah objave bilo koji propis, sudsku odluku i sl. u svezi sa pitanjem koje obuhvata Sporazum. Štoviše, svaka Stranka ima obvezu odmah odgovoriti konkretnim informacijama na sve zahtjeve neke druge Stranke o bilo kojoj od mjera u općoj primjeni ili međunarodnim sporazumima koje pripadaju ili utječu na CEFTA Sporazum. U tu svrhu, ugovorena je uspostava kontaktne točke u svakoj od Stranaka kojoj će takvi zahtjevi biti upućivani.

→ **Opća razvojna klauzula** – predviđa mogućnost da Stranke, ukoliko se za to pokaže potreba, produbе odnose uspostavljene ovim Sporazumom, na područja koja njime nisu obuhvaćena.

→ **Izmjene** – Sporazum se može mijenjati na isti način kako je i zaključen, dakle sukladno i pod uvjetima predviđenim nacionalnim zakonodavstvom Potpisnica.

→ **Pristupanje sporazumu** – ovaj Sporazum je otvoren za pristupanje novih članica, uz pristanak svih Stranaka, te sukladno rokovima i uvjetima koji budu utvrđeni u sporazumu o pristupanju zaključenom između svih Stranaka u ovom Sporazumu i članice koja pristupa.

10. Zajedničke izjave

Zajedničke izjave predstavljaju integralni dio Sporazuma, ali zbog svoje naravi ne pripadaju glavnom tekstu Sporazuma, pa su u tom smislu i izdvojene. Ovo, naravno, ne umanjuje njihovu važnost a time i obveze koje nameću.

10.1 Zajednička izjava u svezi primjene WTO pravila i procedura

"U mjeri u kojoj se daju reference u kontekstu ovoga Sporazuma na pravila i procedure utvrđene u Aneksu 1A, Aneksu 1B i Aneksu 1C Marakeškog sporazuma o osnutku Svjetske trgovinske organizacije, Stranke su suglasne da ih primjenjuju bez obzira da li su ili nisu članicama WTO-a".

Komentar:

Već je pomenuto da sve Potpisnice CEFTA-e još uvijek nisu članicama Svjetske trgovinske organizacije (WTO). U cilju jednakog tumačenja i primjene pojedinih odredaba Sporazuma, u kojima postoji referenca na pravila i procedure Marakeškog sporazuma o osnutku WTO-a, došlo se do teksta ove Zajedničke izjave, kojom su Stranke izjavile svoju suglasnost da iste primjenjuju (u navedenim slučajevima) bez obzira na status njihova članstva u WTO-u.

10.2 Zajednička izjava o suradnji i pomoći

"Strane će nastojati, gdje je to moguće, razvijati ekonomsku i tehničku suradnju i pomoć kako bi pružile jedna drugoj, posebice, mada ne isključivo:

a. savjete o načinima organiziranja odgovarajuće poticajne infrastrukture za investicije, uključujući agencije za promoviranje investicija;

b. okvire i procedure za stimuliranje zajedničkih investicija, zajedničkih pothvata i proizvodnje za tržišta trećih zemalja;

c. programe obuke sa ciljem postizanja boljeg razumijevanja njihovih odgovarajućih sustava vladinih nabava i statistika kao i boljeg pristupa njihovim tržištima;

d. jednu ili više niže navedenih aktivnosti u svezi prava intelektualnog vlasništva:

(i) pravne savjete (komentari o nacrtima zakona, sudskim i administrativnim odlukama, provedbi i drugim pitanjima u svezi sa zaštitom prava intelektualnog vlasništva);

(ii) savjete o načinima organiziranja administrativne infrastrukture, kao patentni uredi, društva za naplatu i inspekcijski organi;

(iii) obuku na polju upravljanja i tehnika upravljanja pravima intelektualnog vlasništva;

(iv) konkretnu obuku sudija, tužitelja, advokata, carinskih i policijskih službenika, te inspektora, kako bi se provedba zakona učinila učinkovitijim; i

(v) aktivnosti na izgradnji svijesti za privatni sektor i civilno društvo o zaštiti i značaju prava intelektualnog vlasništva".

Komentar:

Svjesne složenosti novog Sporazuma, kao i potrebe ali i interesa svih Stranaka da u njemu prepoznaju i iskuse koristi, Stranke su kroz ovu Izjavu, i na formalan način, izrazile svoju suglasnost da razvijaju ekonomsku i tehničku suradnju kako bi, jedna drugoj, pružile, pomoć savjete, obuke itd. Sama Izjava ne predstavlja iscrpnu listu moguće pomoći već samo ono što se, u trenutku pregovora, smatralo najvažnijim. Dakle, Stranke su slobodne proširiti svoju suradnju i na oblasti koje nisu navedene, ukoliko se za to pokaže potreba.

10.3 Zajednička izjava o člancima 20 i 21

"1. Stranke u ovom Sporazumu će ne kasnije od 1. svibnja 2010. godine osigurati primjenjivost odgovarajućih odredaba u svom domaćem zakonodavstvu.

2. Odredbe o konkurenciji u domaćem zakonodavstvu odnosnih Stranaka bit će usklađene sa načelima članaka 81, 82, 86 i 87 Ugovora o osnutku Europske zajednice.

3. Stranke će u razdoblju navedenom u stavku 1 uspostaviti operativno neovisno tijelo koje će biti nadležno za primjenu pravila konkurencije i državne potpore".

Komentar:

Prvi **Zakon o konkurenciji** („Službeni glasnik BiH", br. 30/01) po prvi put u Bosni i Hercegovini je regulirao zaštitu tržišne konkurencije. Iako je ovaj Zakon sadržavao djelomično temeljna pravila konkurencije Europske zajednice, posebice članaka 81 i 82 Ugovora o osnutku Europske zajednice, ipak nije pratio dostignuća suvremenoga europskog zakonodavstva. Radi toga je donesen **novi Zakon o konkurenciji** („Službeni glasnik BiH", br. 48/05 i 76/07), stupio na snagu 26.07.2005. godine, koji je u velikoj mjeri usklađen sa propisima i praksom tržišne konkurencije Europske zajednice.

Konkurencijsko vijeće Bosne i Hercegovine (osnovano 2004. godine) ima isključive ovlasti u odlučivanju o postojanju zabranjenoga konkurencijskog djelovanja na tržištu Bosne i Hercegovine i njegove odluke su obvezujuće na cijelom teritoriju Bosne i Hercegovine. Na temelju ovoga Zakona, Konkurencijsko vijeće je donijelo 11 podzakonskih /provedbenih akata koji osiguravaju učinkovitost, transparentnost i provodivost svih aspekata zaštite tržišne konkurencije.

Zakon se primjenjuje na sve gospodarske subjekte odnosno njihova djelovanja koja imaju za svrhu ili učinak sprječavanje, ograničavanje ili narušavanje konkurencije na tržištu Bosne i Hercegovine uključujući i djelovanja izvan njezina teritorija koja imaju učinak na tržište Bosne i Hercegovine.

Zakon posebnu pažnju posvećuje pravilima u svezi sa sprječavanjem zaključivanja sporazuma između gospodarskih subjekta koji bilo koji način ograničavaju konkurenciju na tržištu (utvrđivanje kupoprodajnih cijena, podjela tržišta ili izvora opskrbe, karteli itd),

eliminiranjem zlouporabe dominantnog položaja i kontrolom koncentracija (spajanje, pripajanje, povezivanje) između poduzetnika.

Ovim Zakonom je predviđeno novčano kažnjavanje gospodarskih subjekta za kršenje njegovih odredaba, u rasponu od 1,0-10,0% ukupnog godišnjeg prihoda gospodarskog subjekta koji je prekršio Zakon. U dosadašnjem djelovanju Konkurencijsko vijeće već je izreklo novčane kazne za gospodarske subjekte koji dolaze iz Stranaka Potpisnica Sporazuma.

Prema zakonodavstvu Europske zajednice - državna tijela vlasti mogu dati posebna prava, posebice monopolska prava javnim ili privatnim poduzećima da mogu obavljati javne usluge od općeg ekonomskog interesa u sektorima poput javnih medija, telekomunikacija, PTT, željeznica, proizvodnje i distribucije električne energije, komunalnih usluga, lokalnog /gradskog prijevoza putnika i sl. Međutim, ta posebna prava ne smiju prevazilaziti razinu neophodnu za obavljanje neke usluge u navedenim sektorima. Monopoli koji nisu opravdani uslugom općeg ekonomskog interesa, u većini slučajeva dovode do visokih cijena i loših usluga, te je potrebito uvesti pravila konkurencije.

Slična je situacija u navedenim sektorima u Bosni i Hercegovini, te se ovim Zakonom nastoji ubrzati liberalizacija monopolskih ekonomskih sektora, koja treba imati učinka na primarne korisnike odnosno krajnje korisnike.

Bitno je naglasiti da su propisi o zaštiti tržišne konkurenciji u svim ugovornim Strankama u velikoj mjeri usklađeni sa propisima i praksom Europske zajednice, te analogno tome i međusobno usklađeni.

U širem značenju članka 20 Sprazuma, obuhvaćeno je i gore navedeno i može se konstatirati da njegova provedba neće uvjetovati nikakve promjene u propisima i dosadašnjoj praksi u ovoj oblasti u Bosni i Hercegovini.

Područje državne potpore čini sastavni dio prava i politike tržišne konkurencije. Državnom potporom smatra se svaka državna intervencija koja:

→ je dodjeljena iz državnih sredstava/proračuna;
→ pruža ekonomsku pogodnost (prednost) određenom poduzetniku, sektoru ili regiji;
→ je selektivna jer narušava ravnotežu između pojedinih poduzetnika i njihove konkurencije;
→ utječe na konkurentnost i trgovinu među zemljama članicama.

Navedene intervencije načelno nisu dozvoljene jer bi nekontrolirano favoriziranje odabranih poduzeća moglo utjecati na to da oni koji su neučinkoviti opstaju na račun učinkovitijih poduzetnika, na odgodu strukturnih promjena i na uspostavu produktivnosti, te zaostajanje u konkurentnosti.

Općenito gledano, državna potpora ima negativne učinke jer sprječava učinkovito funkcioniranje tržišnih mehanizama ponude i tražnje, kreira umjetne prednosti koje

narušavaju konkurenciju i konkurentnost, generiraju kulturu koja promovira subvencije i u kojoj poslovni subjekti, kada naiđu na prepreke, očekuju potporu od strane državnih institucija i ometaju sustav komparativnih prednosti na kojima se zasniva slobodna međunarodna trgovina.

Postoji mnogo oblika državne izravne i neizravne potpore za poslovne subjekte (npr. selektivne porezne olakšice, posebne državne koncesije, subvencionirane zajmove/kredite, izvozne poticaje, prodaja javnog/državnog zemljišta, subvencije za plaće i doprinos na plaće, itd).

Postoje mjere vlade koje ne čine državnu potporu, kao što su državna ulaganja u infrastrukturu, obrazovne institucije, bolnice, međunarodna donatorska pomoć, poljoprivredne subvencije (dodijeljene u skladu sa EU standardima) itd.

U Bosni i Hercegovini su, zajedno sa ekspertima projekta Europske komisije, u tijeku aktivnosti na izradi zakona. Budući Zakon treba pratiti propise i praksu Europske zajednice i treba sadržavati gore navedene smjernice, uvažavajući specifičnosti Bosne i Hercegovine. U međuvremenu, u Bosni i Hercegovini su učinjeni početni napori, da se sve relevantne institucije vlasti upoznaju sa okvirom djelovanja sustava državne potpore.

Konačno, Bosna i Hercegovina kako po CEFTA Sporazumu, tako i po Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju ima obvezu uspostaviti samostalno neovisno tijelo za državnu potporu.

10.4 Zajednička izjava o člancima 21, 22 i 23

"Stranke izjavljuju da neće primjenjivati anti-damping, kompezatorne ili zaštitne mjere dok ne donesu detaljne interne propise kojima se utvrđuju pravila i procedure i određuju tehnička pitanja vezana za primjenu takvih mjera. Stranke će osigurati punu usuglašenost svojih unutarnjih propisa sa relevantnim WTO odredbama uključujući članak VI i XIX GATT-a i Sporazum o provedbi članka VI, Sporazum o subvencijama i kompezatornim mjerama te Sporazum o zaštitnim mjerama. Nakon što ovakva legislativa bude implementirana, Stranke će primjenjivati bilo koje antidamping carine, kompezatorne carine i zaštitne mjere u punoj usklađenosti sa relevantnim WTO odredbama".

Komentar:

Ovom Zajedničkom izjavom, CEFTA Strane se obvezuju da neće primjenjivati antidampinške, kompezatorne i zaštitne mjere bez postojanja odgovarajućih domaćih propisa koji su sukladni relevantnim odredbama WTO-a.

Budući da je Bosna i Hercegovina usvojila **„Odluku o mjerama zaštite domaće proizvodnje od prekomjernog uvoza"** („Službeni glasnik BiH", br. 30/02) i **"Odluku o postupku i načinu utvrđivanja antidampinške i kompenzatorne pristojbe"** („Službeni

glasnik BiH“, br. 77/05), koje su sukladne odgovarajućim odredbama WTO-a, te ispunjava uvjete za uvođenje istih.

11. Aneks 2 osnovnom Sporazumu

Imajući u vidu višestruku složenost Sporazuma, odredbe o stupanju na snagu su morale uvažiti najmanje nekoliko činjenica:

→ Bilo bi skoro nemoguće da svih osam (bez Bugarske i Rumunjske) Potpisnica istovremeno završi interni postupak ratifikacije
→ S druge strane, pokušala se izbjeći situacija u kojoj kašnjenje neke od Potpisnica sa ratifikacijom blokira efektivnost sporazuma za ostale Potpisnice
→ Konačno, kako bi se izbjegao vakum, bilo je potrebito urediti trajanje bilateralnih ugovora do trenutka stupanja na snagu novog Sporazuma za svaku od Potpisnica.

Navedeno je postignuto uvođenjem specifičnih odredaba o stupanju na snagu CEFTA sporazuma sadržanim u članku 4 Sporazuma o izmjeni i pristupanju Srednje-europskom sporazumu o slobodnoj trgovini.

Nadalje, stavcima 5 i 6 istog članka, utvrđeno je da stupanjem na snagu novog Sporazuma za određenu Stranku, prestaju važiti bilateralni ugovori o slobodnoj trgovini, a da u međuvremenu (dakle do stupanja na snagu) važe sve povlastice sadržane u njima.

„5. Bilateralni sporazumi navedeni u Aneksu 2 će biti otkazani na dan stupanja na snagu ovog Sporazuma za odnosne Stranke.
6. Stranke navedene u stavku 4 će zadržati sve povlastice osigurane njihovim respektivnim bilateralnim sporazumima o slobodnoj trgovini dok ovaj Sporazum ne stupi na snagu za svaku.“

Radi pravne sigurnosti, te u skladu sa praksom iz drugih sličnih slučajeva, svi bilateralni ugovori su, zajedno sa datumima potpisivanja i stupanja na snagu, navedeni u **Aneksu 2** osnovnom Sporazumu.

12. Autori

Ovaj dokument su pripremili eksperti:

Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH:

→ Sabrija Šerifović
→ Dragiša Mekić
→ Nenad Klačar
→ Zada Muminović
→ Midhat Salić
→ Samira Sulejmanović

Ureda za veterinarstvo BiH:

→ dr. Nihad Fejzić

Agencije za javne nabavke BiH:

→ Đinita Fočo
→ Sanja Ćubela

Konkurencijskog vijeća BiH:

→ Gordan Raspudić

uz pomoć eksperata **EU Projekta za razvitak trgovinske politike i kapaciteta u Bosni i Hercegovini**:

→ Carmen Fratita
→ Emir Đikić

Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa
Bosne i Hercegovine
Musala 9, 71000 Sarajevo
Tel. +387 33 663 863
Fax. +387 33 655 060
www.mvteo.gov.ba